

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Ústav asijských studií

Bakalářská práce

Markéta Losová

Otisky indianizace v kultuře současné Jávy

Imprints of Indianisation in the Culture of Contemporary Java

Praha 2020

Vedoucí práce: PhDr. Tomáš Petrů, Ph.D.

Poděkování

Na tomto místě děkuji PhDr. Tomáši Petřů, Ph.D. za jeho čas, cenné rady i připomínky, kterými mě směřoval při psaní této práce. Rovněž děkuji za vstřícnost, otevřenost a trpělivost, se kterou nás on i naši další, neméně laskaví vyučující PhDr. Michaela Budíman Ph.D. a Mgr. Ondřej Pokorný Ph.D. provázeli celým studiem. Velké díky patří také za trpělivost mé rodině, která mi byla velkou oporou, a přátelům za jejich pochopení.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, dne 14. května 2020

Markéta Losová

Klíčová slova

Jáva, kultura, indianizace, náboženství, tradice, jazyk, literatura

Key words

Java, culture, Indianisation, religion, tradition, language, literature

Abstrakt

Zhruba od přelomu letopočtu byl ostrov Jáva, společně s dalšími ostrovy dnešní Indonésie, vystaven indianizaci, která výrazně změnila její kulturu. Tyto vlivy jsou zde ve formě kulturních prvků patrné dodnes. Předkládaná bakalářská práce se snaží nastínit, ve kterých kulturních odvětvích se lze v současné době s těmito odrazy indické kultury setkat, konkrétněji se zaměří na téma místních jazyků javánštiny, indonéštiny a malajštiny, ale také literatury, která je výrazně ovlivněna především indickými eposy Rámájanou a Mahábháratou. Stranou nezůstane ani téma tradičního umění tance, hudby, batiky a především divadla, které mnoho z těchto odvětví propojuje. Dalším z témat je také náboženství a jeho synkretické formy, které k Jávě neodmyslitelně patří. Práce se bude zabývat otázkou, zda je možné odhalit původ všech těchto kulturních odvětví, a přiblíží, jak se proměňovaly v čase, jakým způsobem se liší od jejich původní podoby a jak byly formovány.

Abstract

The island of Java, along with other islands of contemporary Indonesia, underwent a process Indianization during the first centuries of the Common Era, which has significantly changed its culture. These influences are evident in the form of cultural elements up to the present day. The presented bachelor's thesis tries to outline the cultural sectors, in which these reflections of Indian culture can currently be recognized; more specifically, it focuses on the Indic legacy within local languages such as Javanese and Malay/Indonesian, but also Javanese literary forms, which are significantly influenced above all by the Indian epics of Ramayana and Mahabharata. The themes of traditional art of dance, music, batik and especially theater, where many of these genres interact, will also be included. Yet another topic to be discussed is the impact of Indic religions and their syncretic forms, which are an inseparable and essential part of Java. The thesis will address the question of whether it is possible to reveal the origins of all these cultural sectors and attempts to explain how they have changed over time, how they differ from their original form and how they were shaped.

Obsah

1. Úvod	8
2. Historická situace	10
2.1 Javánská společnost před příchodem indických vlivů	10
2.2 Počátky indianizace	10
2.3 Období hinduistických států na Jávě.....	12
2.4 Nástup islámu.....	13
3. Jazyk a literatura	15
3.1 Jazyk, písmo a slovní zásoba	15
3.1.1 Javánština	15
3.1.2 Malajština a indonéština	18
3.1.3 Javánská jména pocházející ze sanskrtu	23
3.2 Literatura	28
3.2.1 Rámájana	28
3.2.2 Mahábhárata	31
3.2.3 Ostatní literatura	35
4. Tradiční umění	38
4.1 Divadlo.....	38
4.2 Hudba	41
4.3 Tanec.....	42
4.4 Batik.....	44
5. Náboženství	46
5.1 Hinduismus	46
5.2 Buddhismus.....	47
5.3 Javánský synkretismus	49
5.4 Kejawen, kebatinan, kepercayaan	51
5.5 Javánští hinduisté	53

6. Závěr.....	57
Seznam použité literatury.....	59
Knižní zdroje	59
Díla z on-line zdrojů.....	61
Články a příspěvky z on-line zdrojů.....	62
Internetové stránky	68
Legislativní dokumenty	68
Obrazová příloha	I

1. Úvod

Indonésie je dnes nejlidnatější muslimskou zemí světa. Upírají se k ní zraky všech, kteří si kladou otázku, jakým směrem se bude vyvíjet nejen z pohledu ekonomického, ale také z pohledu náboženské tolerance, která zde má hluboké tradice. V průběhu tisíciletí toto souostroví prošlo mnoha změnami a načerpalo množství vlivů, které změnily ráz místní kultury. Vepsaly se do ní jako stopy, které postupem času buď úplně zanikly, nebo se staly součástí tradic této země a odráží se dál v její jedinečné kultuře. Přestože je současná Indonésie moderní a rychle se rozvíjející zemí, patří tyto stopy k charakteristickým rysům, které ji činí tak výjimečnou. V posledních letech však narůstají snahy některé tyto vlivy potlačit, protože čím dál více Indonésanů začíná preferovat rigidní islám před jeho moderátními a synkretickými formami – a tradice se tak dostává do konfliktu s náboženstvím. Trend obracet se k islámské ortodoxii je zřejmý především ze zpráv z médií, při osobním setkání s běžnými Indonésany není však již tolik nápadný.

V této práci jsem věnovala pozornost prvkům indonéské kultury, které nesou odkaz hinduistické či buddhistické kultury. Od dob své největší slávy již prošly určitými změnami, ale dotek matky Indie jim přesto nelze odepřít. Nejzřetelněji se tyto elementy vepsaly do kultury ostrova Jáva, pro kterou je synkretická kultura typická již celá tisíciletí. Mým cílem bylo vytvořit jejich komplexnější přehled a v některých případech ověřit, zda za svůj původ skutečně vděčí indianizaci. Rovněž jsem se snažila zachytit původní podobu těchto kulturních prvků a pokusila jsem se sledovat cesty, které vedly k jejich dnešní formě. Tyto proměny v čase by mohly napovědět, jakým směrem se bude kultura této země dále vyvíjet a zda tyto prvky zůstanou zachovány i nadále, nebo se v dohledné době vytratí docela. Mým záměrem rovněž bylo zdůraznit význam těchto importovaných prvků, které již dnes můžeme nazývat tradicemi, a napomoci tak k jejich lepšímu pochopení, které je nezbytné pro jejich zachování.

V minulosti jsem tuto zemi navštívila několikrát a její pestrost mě pokaždé fascinovala. Zaujala mě také otevřenost a tolerance obyčejných lidí, které jsem na svých cestách potkala. Nejvíce ze všech dosud procestovaných ostrovů mě však upoutal ostrov Jáva, snad právě proto, že tu cítím dotek další země, která je mi svou kulturou také velmi blízká a co do barevnosti a rozmanitosti rovněž oplývá nesmírným bohatstvím – starověké Indie.

Při prvním seznámení s problematikou jsem se zaměřila na rešerše dostupné literatury a pramenů, avšak dílo, které by se mnou vybrané tematické věnovalo z komplexnějšího hlediska, jsem neobjevila. Existuje řada odborných publikací a článků, které bylo následně možné využít

ke sběru dat, směřovaném k dílčím kapitolám či podkapitolám práce, většina z nich však zkoumá pouze vybrané kulturní aspekty či nahlíží na problém pouze z pohledu historie a současné situaci je věnován jen omezený prostor. Dobře je v literatuře rozpracována otázka srovnání indické a balijské kultury a náboženství, avšak touto oblastí se ve svém tématu nezabývám. Stěžejní pro mou práci byla analýza dostupných informací a deskripce výše zmíněných kulturních elementů v tematických oddílech textu.

Vlastní text práce jsem rozdělila do šesti kapitol, z nichž první tvoří úvod a poslední závěr. Ve druhé kapitole stručně shrnuji historický vývoj od období předhinduistického až po období příchodu islámu do souostroví. Další tři kapitoly se věnují jednotlivým kulturním odvětvím. Tyto kapitoly se pak dále dělí do podkapitol. V části věnované jazyku a literatuře jsem zkoumala dopady sanskrtu na malajštinu, která byla v této oblasti linguou francou, a javánštinu, jež je jazykem nejpočetnějšího indonéského etnika. Bez povšimnutí nezůstala ani problematika hindu-javánských či buddhistických jmen či názvů. Zaměřila jsem se také na literaturu, zvláštní podkapitoly jsem věnovala indickým eposům Rámájaně a Mahábháratě, které jsou dodnes v Indonésii velmi populární. V práci zabývající se javánskou kulturou nelze opomenout tradice – zde jsem zkoumala fenomén indického vlivu v několika oblastech: divadelní, hudební, taneční a výtvarné (konkrétně javánský batik). V páté kapitole jsem se zaměřila na náboženství samotná. U hinduismu a buddhismu jsem nastínila jejich původní formu i synkretické podoby, které se na Jávě vyvinuly spojením s místními prvky i mezi nimi navzájem a dále jsem krátce zmínila především nejznámější javánské hinduistické etnikum Tenggerů.

2. Historická situace

2.1 Javánská společnost před příchodem indických vlivů

Před počátkem našeho letopočtu byly Jáva a další velké ostrovy dnešní Indonésie osídleny řídko a pouze lokálně. Ostrovy pokrýval neprostupný porost a důležitou roli tak hrály řeky, které tvořily jediné dopravní trasy, po kterých bylo možné plavit se hlouběji do vnitrozemí. Podél nich lidé budovali samostatné skupiny sídel, které řeka živila – poskytovala lidem životně důležitý zdroj vody i potravy a zároveň umožňovala dopravu mezi osadami, které spolu obchodovaly. Nejvíce tato osídlení prosperovala v místech, kde řeky ústily do moře, protože jejich obyvatelé tak měli kontrolu nad obchodem s osadami z vnitrozemí a mohli se mnohem více zapojit i do námořního obchodu.¹

Společnost té doby vyznávala animistické formy náboženství a vlivem rozdílných životních podmínek se na různých místech nacházela na rozdílném vývojovém stupni. Na Jávě však již byl znám systém závlahového pěstování rýže, který umožňoval růst populace a rozvíjel způsob organizace práce a tím i společnosti, která se pod vlivem těchto změn začala hierarchizovat.²

2.2 Počátky indianizace

S příchodem našeho letopočtu začínají na území jihovýchodní Asie pronikat indické vlivy. Dnes existují tři různé teorie vysvětlující příčiny indianizace v této oblasti. První teorie, ke které se hlásí především indiští vědci, označuje za nositele indických vlivů kšatrie³, kteří odcházeli ze své domoviny hledat prostory pro založení nových panství. Pro tuto hypotézu však nebyl předložen dostatek důkazů, proto evropští vědci navrhli teorii jinou, podle níž byli šířitelé indických prvků obchodníci, pocházející ze střední vrstvy společnosti, vajíjové. Jejich aktivita se neomezovala pouze na obchod, ti, kteří cestovali sami, si zde často během čekání na příznivý vítr pro plavbu vybírali manželky z dobře situovaných místních rodin, tímto způsobem se pak indická kultura propojila s kulturami místními. Došlo zde k tzv. synkresi, která je u některých indonéských etnik patrná dodnes. Třetí z teorií považuje za šířitele vlivů z Indie varnu nejvyšší, tedy samotné bráhmany. Ti přijížděli na ostrovy jako doprovod kšatriů z první teorie, jejich vzdělání se zaměřovalo především na náboženství, které je nosným pilířem indické kultury a

¹ DRAKELEY, Steven, 2005. *The history of Indonesia*, s. 2-5.

² DUBOVSKÁ, Zorica, Tomáš F. PETRŮ a Zdeněk ZBOŘIL, 2005. *Dějiny Indonésie*, s. 54.

³ Druhá nejvyšší ze čtyř indických společenských vrstev, tzv. varen. Kšatriové byli válečníci, z této varny pocházela indická šlechta a indiští vládcí a panovníci.

mohli tedy sofistikovaně šířit své myšlenky. Nejpravděpodobněji se ale jedná o kombinaci všech tří teorií.⁴

Nejsilněji byly hinduistické a buddhistické vlivy vstřebávány nejvyššími vrstvami společnosti. Pro tuto společenskou elitu byly nové myšlenky velmi výhodné, protože upevňovaly její postavení v rámci společnosti, a proto lehce zakořenily v kulturách místních. Indická filozofie posílila koncept panovnické moci, z náčelníka se stal *devarádža* – zbožštělý král, který byl pro své poddané pojítkem mezi nebem a zemí a tím i nejvyšší politickou a náboženskou autoritou. Jako božský panovník však musel také vládnout spravedlivě, nanejvýš morálně a odpovídal za udržování rovnováhy mezi světem bohů a lidí. Pod vlivem indických kněží přijímali panovnické dvory i mnohé další hinduistické a buddhistické koncepty, vedle náboženství došlo ke změnám i v politickém systému a ve státní správě.⁵ Změn doznal také jazyk i písmo.

Nejstarší doklady o hinduizovaném státě na území dnešní Indonésie pochází zhruba ze 4. století a nachází se na východním Kalimantanu. Nápisy na kamenných stélách, nazvaných *prašasti*, poukazují na hinduizovaný stát Kutai, jehož panovník – stejně jako jeho otec, který byl zakladatelem dynastie – přijal indické jméno. Z nápisu se zároveň dozvídáme, že zmiňovaný panovník je vnukem náčelníka s neindickým jménem, jde tedy patrně o panovnickou rodinu místní, která přijala indické vlivy. Na Jávě byly nalezeny podobné nápisy, nejstarší pochází z počátku 5. století. Je doplněn dvěma otisky nohou a byl nalezen u řeky Ciaruteun⁶. Zmiňuje panovníka, který se jmenoval Purnawarman, jenž v rámci hinduismu uctíval boha Višnu a vládl státu Tarumanagara. Tento stát ležel na západě Jávy, rozprostíral se zhruba v širším okolí dnešního hlavního města Jakarty.⁷

Buddhismus v této oblasti jako první pravděpodobně šířil Gunavarman, kašmírský princ, který se, stejně jako Buddha, vzdal královských privilegií a vydal se šířit jeho filozofii mimo indický poloostrov. Kromě Jávy navštívil i Sumatru, kde se buddhismus uchytil pevněji, stal se náboženstvím říše Sriwijaya, kde dosáhl vysoké úrovně.⁸

⁴ LUKAS, Helmut, 2003. Theories of Indianization Exemplified by Selected Case Studies From Indonesia (Insular Southeast Asia). Dostupné z: <https://homepage.univie.ac.at/helmut.lukas/indianization.PDF>, s. 1–2.

a DUBOVSKÁ, Zorica, Tomáš F. PETRŮ a Zdeněk ZBOŘIL, 2005. *Dějiny Indonésie*, s. 54.

⁵ DRAKELEY, Steven, 2005. *The history of Indonesia*, s. 15.

a PETRŮ, Tomáš, 2017. Legitimita královské moci největší javánské říše Majapahitu (1293–1478). BERÁNEK, Ondřej, Pavlína CERMANOVÁ a Jakub HRUBÝ. *Jedno slunce na nebi, jeden vládce na zemi: legitimita moci ve světě 14. století*, s. 504–514.

⁶ Západní Jáva.

⁷ DUBOVSKÁ, Zorica, Tomáš F. PETRŮ a Zdeněk ZBOŘIL, 2005. *Dějiny Indonésie*, s. 56–57.

⁸ *Ibid.*, s. 58–61.

2.3 Období hinduistických států na Jávě

V období mezi 5. a 13. stoletím vznikaly v jihovýchodní Asii dva typy států. U mořského pobřeží, kde měli lidé možnost obchodovat a zapojovat se do námořní dopravy, vznikaly říše obchodní neboli námořní. Naopak ve vnitrozemí, kde měli lidé k moři daleko, se rozvíjela království agrární. Zde plynuly příjmy panovníkům z intenzivního pěstování rýže a dalších plodin, přebytky z úrody zajišťovaly těmto říším prosperitu. Tato prosperita byla příčinou hierarchizace společnosti a umožňovala rozvoj především v oblasti duchovní a umělecké.⁹

Agrárním královstvím byl i Mataram, založený kolem roku 720 na střední Jávě, nacházel se zhruba v širší oblasti dnešní Yogyakarta. Řada panovníků této říše patřila k vyznavačům hinduismu; jejich manželky, které často pocházely ze spřátelené sumaterské říše Sriwijaya, vyznávaly zpravidla buddhismus. Pro jejich hinduistické manžely to nepředstavovalo žádný problém, naopak, docházelo zde k unikátní koexistenci a propojování těchto indických náboženství, které nenajdeme nikde jinde na světě. Náboženství se postupně překrývala, doplňovala a splynula v takzvanou hindu-buddhistickou tantrajánu.¹⁰ V období mataramské éry bylo postaveno několik významných chrámových staveb, věnovaných oběma náboženstvím – těmi patrně nejvýznačnějšími jsou buddhistický Borobudur a z většiny hinduistický chrámový komplex Prambanan na střední Jávě.

V 1. polovině 10. století se z neznámých důvodů přesunulo mocenské centrum na východní Jávu, do povodí řeky Brantas, kde vzniklo nové království, pojmenované Medang. To však bylo počátkem nového tisíciletí zničeno mocnou sumaterskou říší Sriwijaya. Jediným, kdo z královské rodiny přežil toto plenění, byl králův zeť, balijský princ Airlangga. O několik let později, po vynaložení velkého úsilí, se mu podařilo království obnovit, ovšem pod novým jménem Kahuripan.¹¹ To bylo po jeho smrti rozděleno na Janggalu a Kediri.¹² V roce 1222 přemohl posledního kedirského krále budoucí nový vládce z lidu, Ken Arok, který založil nejen novou dynastii, ale i novou říši s názvem Singhasari. V následujících 70 letech se na singhasarském trůnu, nezřídka za pomoci intrik či bratrovražd, vystřídal větší množství panovníků.¹³

⁹ PETRŮ, Tomáš, 2017. Legitimita královské moci největší javánské říše Majapahitu (1293–1478). BERÁNEK, Ondřej, Pavlína CERMANOVÁ a Jakub HRUBÝ. *Jedno slunce na nebi, jeden vládce na zemi: legitimita moci ve světě 14. století*, s. 501–502.

¹⁰ Ibid, s. 492–493.

¹¹ Ibid, s. s. 493–494.

¹² DRAKELEY, Steven, 2005. *The history of Indonesia*, s. 17.

¹³ DUBOVSKÁ, Zorica, Tomáš F. PETRŮ a Zdeněk ZBOŘIL, 2005. *Dějiny Indonésie*, s. 79–82.

Z občanské války, ke které došlo po zabití posledního singhasarského krále Kertanagary, vyšel vítězně princ Raden Wijaya, králův zeť. Lstí se zbavil mongolské invaze, která se přijela pomstít již mrtvému Kertanagarovi, a založil království Majapahit, které později sjednotilo téměř celé území dnešního indonéskeho souostroví. Během slavného období této mocné říše se u vlády vystřídalo dokonce několik významných žen – ať už přímo jako vladařek či jako spoluvladařek. Patrně nejslavnějším panovníkem této říše byl Hayam Wuruk, který vládl s pomocí svého neméně slavného rádce, zemského správce a vojevůdce Gajaha Mady. Panoval území, které se rozprostíralo od jižní poloviny Malajského poloostrova až po západní Papuu. Za vlády následníků Hayama Wuruka se obrovská říše začala pomalu rozpadat, po Gajahu Madovi se nenašel již nikdo, kdo by tak obrovskou říši dokázal udržet pohromadě. K finálnímu rozpadu přispěly vnitřní konflikty i období bezvládní a v neposlední řadě také příchod islámu na Jávu v 15. století. Některé části království se islamizovaly a oddělily se od říše Majapahit, která postupně zanikla. Na její místo nastoupily nové islámské státy.¹⁴

2.4 Nástup islámu

Arabští obchodníci vyznávající islám přijížděli za obchodem na ostrovy dnešní Indonésie velmi brzy po vzniku islámského náboženství – již od 7. století. V té době zde však toto nové náboženství ještě nezískalo přívržence, protože ve své ortodoxní sunnitské formě nevyhovovalo místním představám o propojení náboženství a královské moci. Koncem 13. století připlouvali do oblasti arabští, perští, a především indiští obchodníci, patrně z Gudžarátu či z Bengálska, kteří vyznávali súfijský islám, jenž byl více mystický a inkluzivnější než ortodoxní sunnitský islám z Arabského poloostrova. V této formě si víra snadněji získávala nové přívržence a začala se šířit dále na východ po celém souostroví. Z králů, božských panovníků dévarádžů, se stávali šáhové a sultánové, ale panovnický koncept zůstal zachován. Učitelé a šířitelé nové víry, *waliové*, pro tuto oblast zvolili mírnější výklad náboženství, s tolerancí k místním tradicím a s mnoha kompromisy. Díky tomu si javánská kultura udržela i nadále řadu hindu-buddhistických prvků a byla obohacena o mystické elementy islámského súfismu. Protože nová víra nebyla v rozporu s místními tradicemi, šířila se ve většině případů pokojnou a mírovou cestou. Teprve později šířili někteří panovníci toto náboženství i vojensky.¹⁵

¹⁴ PETRŮ, Tomáš, 2017. Legitimita královské mocinejší javánské říše Majapahitu (1293–1478). BERÁNEK, Ondřej, Pavlína CERMANOVÁ a Jakub HRUBÝ. *Jedno slunce na nebi, jeden vládce na zemi: legitimita moci ve světě 14. století*, s. 496–518.

¹⁵ DUBOVSKÁ, Zorica, Tomáš F. PETRŮ a Zdeněk ZBOŘIL, 2005. *Dějiny Indonésie*, s. 51–157.

Od počátku 16. století se ve zdejších vodách objevovali i první Evropané, kteří zde rovněž zanechali nesmazatelné stopy, především jako pozdější kolonizátoři. Jejich přítomnost paradoxně podpořila šíření islámu, protože řada místních obyvatel se raději stala muslimy, než než aby byla nucena přestoupit na křesťanství a spolupracovat s Evropany.¹⁶ Vliv Indie v ostrovní části jihovýchodní Asie postupně slábl, snad právě proto, že i tato země samotná se potýkala s Evropany, kteří usilovali o její kolonizaci.

¹⁶ PETRŮ, Tomáš, 2016. *10 Evropané v malajském světě I. [přednáška]*. Dostupné také z: <https://is.cuni.cz/studium/predmety/index.php?id=5ab1f0fd1b4058fb61fa527ef735d01a&tid=&do=download&did=123559&kod=AEIN100030>

3. Jazyk a literatura

3.1 Jazyk, písmo a slovní zásoba

Nejstarší sanskrtské nápisy na Jávě pocházejí již z poloviny 5. století. Informují o králi Purnavarmanovi a o existenci hinduistického království Tarumanagara, které se nacházelo v oblasti západní Jávy. Nápisy jsou v sanskrtu, psány písmem *pallava*,¹⁷ jež bylo užíváno v jižní Indii a má velmi staré kořeny. Postupně se vyvinulo z písma *brahmí*¹⁸, které používal již král Ašoka ve 3. století před příchodem našeho letopočtu.¹⁹

Stejně jako kultura z oblasti dnešní Indie ovlivňovala kulturu jihovýchodní Asie, tak i indický jazyk sanskrit zcela zásadně ovlivňoval lokální jazyky v této oblasti. Lze v nich zaznamenat přejaté výrazy z tohoto starého indického jazyka i další změny. Sanskrtskou slovní zásobu přebírali místní lidé především skrze nová náboženství a filozofie šířené hinduistickými bráhmány a buddhistickými mnichy a preferované představiteli vyšších vrstev indické společnosti, kteří se v západní části souostroví usadili. Místní jazyky rovněž obohacovali indiští obchodníci o výrazy ze sféry obchodu.

Západní trh, příchod Evropanů do oblasti či japonská okupace později rozšířili slovní zásobu jazyků této oblasti také například o výrazy arabské, čínské, japonské, portugalské, holandské i o termíny z dalších evropských jazyků.

3.1.1 Javánština

Javánština je jazykem austronéským a spolu s ostatními jazyky indonéského souostroví náleží do skupiny malajsko-polynéské.²⁰ Je rozšířena v oblasti střední a východní Jávy, ale lze ji zaslechnout i v Bantenu na západní Jávě, na jižní Sumatře či v blízkosti ostrova Madura, kde se mísí s madurskými dialekty.²¹ Podle databáze MultiTree je javánština rodilým jazykem více než 84 milionů lidí (údaje z roku 2000), což z ní činí nejpočetnější jazykovou skupinu Indonésie,²² a po indonéštině je tak druhým nejužívanějším austronéským jazykem.²³

¹⁷ CHATTERJEE, Bijan Raj, 1933. *India And Java*. Dostupné z:

<https://ia801607.us.archive.org/13/items/in.ernet.dli.2015.69788/2015.69788.India-And-Java-Pt1-And-2.pdf>, s. 1–2.

¹⁸ ZAKHARYIN, Boris, 2013. Sanskrit and Pāli Influence on Languages and Literatures of Ancient Java and Burma. Dostupné z: DOI: <https://doi.org/10.2478/linpo-2013-0020>, s. 152–153.

¹⁹ LAHIRI, Nayanjot, 2015. *Ashoka in Ancient India*, s. 126.

²⁰ EBERHARD, David M., Gary F. SIMONS a Charles D. FENNIG, ©2019. Javanese. *Ethnologue: Languages of the World*. Dostupné z: <https://www.ethnologue.com/language/jav>

²¹ DUBOVSKÁ, Zorica, 1975. *Úvod do javánštiny*, s. 4.

²² Javanese, 2014. *MultiTree: A Digital Library of Language Relationships*. Dostupné z: <http://www.multitree.org/codes/jav.html>

²³ SMITH-HEFNER, Nancy J., 1989. A Social History of Language Change in Highland East Java. Dostupné z: <https://www.cambridge.org/core/journals/journal-of-asian-studies/article/social-history-of-language-change-in-highland-east->

Během staletí své existence prošla javánština několika stádii. Od jejích počátků, které díky dochované literatuře datujeme přibližně od 8. století až do konce 14. století, hovoříme o starojavánštině.²⁴ V indonéštině se nazývá *bahasa jawa kuno* či *kawi* a vlivem masivního kontaktu se sanskrtem zaznamenala největší změny²⁵ jak po stránce jazykové, tak i po stránce socio-kulturní. Postupně změnila svou strukturu a přejala značné množství sanskrtských výrazů (a někdy jejich význam i pozměnila), hlavně z náboženské oblasti – především od hinduistických bráhmánů a buddhistických mnichů.²⁶ Někteří vědci předpokládají, že v té době mohly výrazy přejaté ze sanskrtu tvořit téměř polovinu slovní zásoby, především se jednalo o podstatná a přídavná jména.²⁷ Sanskrit však nebyl jediným jazykem, který na javánštinu v tomto období působil. Tom Hoogervorst upozorňuje, že v rané javánské literatuře z 9. století lze rozpoznat i slova přejatá z drávidských jazyků jižní Indie, především z tamilštiny.²⁸ Písmo, kterým se starojavánská literatura zapisovala, se rovněž nazývalo *kawi*, vzniklo z písma *pallava*, má tedy také indickou předlohu.²⁹

Od 15. do konce 17. století se javánština postupně odpoutala od sanskrtských vlivů. Změnila se její forma, začalo se používat ryze javánské metrum zvané *macapat*, vznikala tak střední javánština.³⁰ V psané formě se začalo používat písmo zvané *hanačaraka* (čti honočoroko). V tomto období se na Jávě začal šířit islám a nově sem začali přijíždět také Evropané. Místní jazyky tak přejímaly mnohé výrazy z arabštiny a evropských jazyků, na Jávě především z portugalštiny, později holandštiny, angličtiny atd. Asi od poloviny 17. století se začala prosazovat moderní javánština.³¹ Islám také přinesl arabské písmo, které se někdy užívalo k psaní javánských textů a nazývalo se *pegon*.³² Za japonské okupace během druhé světové války zakázali Japonci užívání javánštiny v tisku a ve školách, místo javánského písma se začala prosazovat latinka.³³

[java/DC07C6A9BD88DFD331AFDDEAA4C27DC3](https://doi.org/10.25078/ijhsrs.v1i2.314), s. 258.

²⁴ DUBOVSKÁ, Zorica, 1975. *Úvod do javánštiny*, s. 4.

²⁵ Ibid, s. 4.

²⁶ ZAKHARYIN, Boris, 2013. Sanskrit and Pāli Influence on Languages and Literatures of Ancient Java and Burma. Dostupné z: DOI: <https://doi.org/10.2478/linpo-2013-0020>, s. 152-153.

²⁷ SUASTIKA, I Made, I Ketut JIRNAYA, I Wayan SUKERSA a Luh Putu PUSPAWATI, 2017. The Process Of Transforming The Mahabharata Literary Work Written In The Old Javanese Into Geguritan Sarpayajnya And Geguritan Kicaka Written In The Balinese Language. Dostupné z: DOI: <http://dx.doi.org/10.25078/ijhsrs.v1i2.314>, s. 105.

²⁸ HOOGERVORST, Tom, 2015. Detecting pre-modern lexical influence from South India in Maritime Southeast Asia. Dostupné z: <http://journals.openedition.org/archipel/490>, s. 64.

²⁹ DUBOVSKÁ, Zorica, Tomáš F. PETRŮ a Zdeněk ZBOŘIL, 2005. *Dějiny Indonésie*, s. 392.

³⁰ Ibid, s. 394.

³¹ DUBOVSKÁ, Zorica, 1975. *Úvod do javánštiny*, s. 4.

³² SUSANTI, Ninny, 2019. Script and Identity of Indonesia. Dostupné z: <https://malindojournal.um.edu.my/article/view/21195>, s. 4-5.

³³ FLORIDA, Nancy K., 1995. *Writing the Past, Inscribing the Future: History as Prophecy in Colonial Java*, s. 37.

Příklady slov přejatých ze sanskrutu do javánštiny:

- *sastra* (v sanskrutu: řád, pravidlo; v javánštině: literatura)
- *satru* (v sanskrutu *satru* – v sanskrutu i v javánštině: nepřítel)
- *agama* (v sanskrutu: přiblížení, zjevení, tajná znalost, tradiční nauka; v javánštině: náboženství)
- *wicara* (v sanskrutu *vicara*: způsob jednání, činnost, úvaha; v javánštině hovořit, mluva)
- *rasa* (v sanskrutu i v javánštině: chuť, pocit)
- *satriya* (v sanskrutu *kšatria*: válečník, král; v javánštině: šlechtic, vážený člověk)
- *jati* (v sanskrutu: narození, zrození, kmen; v javánštině: pravý, opravdový, skutečný)
- *asrama* (v sanskrutu: poustevna; v javánštině: noclehárna)- *bawa* (v sanskrutu *bhawa*: způsob bytí, stav mysli, povaha, temperament; v javánštině: situace, okolnosti, povaha)
- *puasa* (v sanskrutu: *upavasa* – v sanskrutu i v javánštině: půst)³⁴
- *geni* (v sanskrutu: *agni* – v sanskrutu i v javánštině: oheň)³⁵

U některých přejatých slov byl význam původního sanskrtského výrazu zachován, u dalších došlo k posunu významu či jeho změně.

Zvláštností javánštiny jsou zdvořilostní stupně či úrovně, které reflektují vztahy mezi hovořícími a jsou odrazem jejich sociálního postavení, věku a dalších faktorů. Stupňů je několik a jejich používání je značně složité, protože vyžaduje znalost situace i partnera v rozhovoru, aby bylo možné jednat na odpovídající úrovni. Nejdůležitější jsou tři stupně: *ngoko*, neformální úroveň, užívají ho například blízcí přátelé mezi sebou, lidé ze stejné sociální skupiny i starší osoby vůči osobám mladším. *Madya* již vyjadřuje určitou úctu vůči druhému, používá se například v rozhovoru se starší, ale nepříliš váženou osobou, s některými příbuznými či sousedy. *Krama* je velmi uctivá a velmi formální úroveň, obrací se s ní například děti na rodiče, podřízený na nadřízeného apod. Mnoho honorifikačních výrazů pak nalezneme v úrovni zvané *krama inggil*, která je užívána ve vztahu k velmi váženým a důležitým osobám. Při rozhovoru je třeba plně se ovládat, používat vhodnou jazykovou úroveň, ale i zapojit se celou osobností, mít klidnou mysl, volit vhodná gesta, mít správné postavení těla, zaměřený pohled atd.³⁶

³⁴ SUPRIYADI, Hamam, 2011. The Meanings of Sanskrit Loanwords in Thai and Javanese Languages. Dostupné z: <https://journal.ugm.ac.id/jurnal-humaniora/article/view/1029/858>, s. 283–288.

³⁵ WOLFF, John U. a Soepomo POEDJOSOEDARMO, 2002. *Communicative Codes in Central Java*. Dostupné z: <https://ecommons-new.library.cornell.edu/bitstream/handle/1813/57582/116.pdf?sequence=1&isAllowed=y>, s. 8.

³⁶ POEDJOSOEDARMO, Soepomo, 1968. *Javanese Speech Levels*. Dostupné z:

Jednotlivé úrovně se liší odlišnou slovní zásobou, tvaroslovím, intonací nebo již zmíněným vystupováním.³⁷

Vnucuje se proto otázka, zda toto úrovněvé dělení má na svědomí rovněž indianizace (potažmo změny ovlivněné sanskrtem), která přinesla mnoho kulturních změn a mimo jiné také rozdělila obyvatele do společenských skupin. V sanskrtu se však honorifika tvoří jiným způsobem – užitím podstatného jména, případně zájmena a slovesa v množném čísle.³⁸ John Wolff a Poedjosoedarmo se domnívají, že tyto vlivy mohou pocházet z jiných jazyků a dialektů z různých úrovní kastovního systému jižní Indie, například z již zmíněné tamilštiny, a je tudíž velmi pravděpodobné, že tuto jazykovou zvláštnost získala javánština právě v době, kdy byl ostrov Jáva pod silným indickým vlivem.³⁹

Podle Johna Crawforda obsahovala moderní javánština okolo poloviny 19. století asi 11 % sanskrtských výpůjček,⁴⁰ je tedy možné, že dnešní jazyk jich obsahuje ještě méně.

3.1.2 Malajština a indonéština

Dorozumívacím jazykem v ostrovní oblasti jihovýchodní Asie se od dob středověku stala malajština, která vznikla přibližně v 7. století v západní části dnešní Indonésie a byla tak tzv. linguou francou v této širší oblasti. Jako obchodní jazyk také doznala změn a přejala některé sanskrtské výrazy.⁴¹ Přibližně v polovině 19. století obsahovala malajština asi 5 % sanskrtských slovních výpůjček.⁴² Ty se spolu se vznikem indonéštiny přenesly i do tohoto jazyka. Do indonéštiny se promítl také vliv dalších indonéských jazyků, především javánštiny.⁴³

https://ecommons.cornell.edu/bitstream/handle/1813/53445/INDO_6_0_1107138592_54_81.pdf?sequence=1&isAllowed=y, s. 57.

i DUBOVSKÁ, Zorica, 1975. *Úvod do javánštiny*, s. 5.

³⁷ SMITH-HEFNER, Nancy J., 1989. A Social History of Language Change in Highland East Java. Dostupné z: <https://www.cambridge.org/core/journals/journal-of-asian-studies/article/social-history-of-language-change-in-highland-east-java/DC07C6A9BD88DFD331AFDDEAA4C27DC3>, s. 258.

³⁸ GOYAL, Pawan, a R. Mahesh K. SINHA, 2009. Translation Divergence in English-Sanskrit-Hindi Language Pairs. Dostupné z: https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-540-93885-9_11, s. 141-142.

³⁹ WOLFF, John U. a Soepomo POEDJOSOEDARMO, 2002. *Communicative Codes in Central Java*. Dostupné z: <https://ecommons-new.library.cornell.edu/bitstream/handle/1813/57582/116.pdf?sequence=1&isAllowed=y>, s. 8.

⁴⁰ CRAWFURD, John, 1852. *A Grammar And Dictionary of the Malay Language: With a Preliminary Dissertation*, Svazek 1: Dissertation and Grammar. Dostupné z: <https://archive.org/details/grammardictionar00craw/page/n59/mode/2up>, s. xlvii.

⁴¹ MOJDL, Lubor, [2005]. Indonéština a malajština: dva rozdílné jazyky? *Tenggara.net* [online]. Dostupné z: http://www.tenggara.net/index.php?option=com_content&view=article&id=241:indonetina-a-malajtina-dva-rozdilne-jazyky&catid=11:indonetina&Itemid=13

⁴² CRAWFURD, John, 1852. *A Grammar And Dictionary of the Malay Language: With a Preliminary Dissertation*, Svazek 1: Dissertation and Grammar. Dostupné z: <https://archive.org/details/grammardictionar00craw/page/n59/mode/2up>, s. xlvii.

⁴³ MOJDL, Lubor, [2005]. Indonéština a malajština: dva rozdílné jazyky? *Tenggara.net* [online]. Dostupné z: http://www.tenggara.net/index.php?option=com_content&view=article&id=241:indonetina-a-malajtina-dva-rozdilne-jazyky&catid=11:indonetina&Itemid=13

Již v roce 1928 zvolil Kongres indonéské mládeže malajštinu s novým politickým názvem *bahasa Indonesia* jazykem, který měl sjednotit vznikající indonéský národ a budoucí nezávislou Indonésii. Původní malajština, která byla díky obchodu i nizozemským kolonizátorům silně rozšířená, byla tehdy nazvána indonéštinou a stala se klíčovým pojícím prvkem pro sjednocení mnoha indonéských etnik a tím i důležitým prvkem národního uvědomění. Úředním jazykem byla ale oficiálně stanovena až v roce 1945 při vyhlášení nezávislosti Indonésie.⁴⁴ Malajština lépe zapadala do konceptu jazyka vhodného pro jednotný národ, kde si jsou všichni rovni, protože na rozdíl od javánštiny nedisponovala zdvořilostními stupni, aby odlišila výše postavené sociální skupiny od jiných, ani nebyla ani jazykem většiny, která by tak získala velkou politickou výhodu.

Indonéština není rodným jazykem většiny Indonésanů, vyučuje se proto již na základních školách od prvních tříd.⁴⁵ Vzhledem k tomu, že se jedná o jazyk mladý, výrazy přejaté ze sanskrtu a dalších indických jazyků pocházejí buď z původní malajštiny, nebo byly do indonéštiny přeneseny skrze javánštinu. Indonéština (potažmo malajština) a javánština vedle sebe existovaly velice dlouhou dobu, není tedy překvapením, že toto působení se v současné indonéštině projevilo nejsilněji. Často se jednalo například o původně sanskrtská slova, pro které malajština či indonéština neměla vlastní ekvivalent.⁴⁶

Příklady slov přejatých ze sanskrtu do indonéštiny:

- *adipati* (v sanskrtu *adhipati*: král; v indonéštině: vyšší šlechtic)
- *arti* (v sanskrtu *artha*; v sanskrtu i v indonéštině: význam)
- *bagi* (v sanskrtu *bhāgī*: dělit; v indonéštině: pro, díl; malajsky dát, dávat)
- *bahaya* (v sanskrtu *bhaya*: strach, nebezpečí; v indonéštině: nebezpečí)
- *bahu* (v sanskrtu *bāhu*: paže; v indonéštině: rameno)
- *bicara* (v sanskrtu *vicāra*: diskuse, rozhovor; v indonéštině: mluvit)
- *bumi* (v sanskrtu *bhūmi*: v sanskrtu i v indonéštině: země)
- *gajah* (v sanskrtu i v indonéštině: slon)

⁴⁴ DUBOVSKÁ, Zorica, Tomáš F. PETRŮ a Zdeněk ZBOŘIL, 2005. *Dějiny Indonésie*, s. 20.

⁴⁵ INDONÉSIE, 2016. *Lampiran Peraturan Menteri Pendidikan Dan Kebudayaan: Tentang Standar Isi Pendidikan Dasar dan Menengah*. Dostupné také z: <https://bsnp-indonesia.org/standar-isi/>, s. 100.

⁴⁶ POEDJOSOEDARMO, Soepomo, 1982. *Javanese Influence on Indonesian*. Dostupné z: <https://openresearch-repository.anu.edu.au/bitstream/1885/144387/1/PL-D38.pdf>, s. 146.

- *gula* (v sanskrtu i v indonéštině: cukr)
- *harga* (v sanskrtu *arḡha*: hodnota, cena; v indonéštině: cena)
- *istana* (v sanskrtu *āsthāna*: audienční sál; v indonéštině: palác)
- *isteri* (v sanskrtu *strī*: žena; v indonéštině: manželka)
- *jaga* (v sanskrtu *jaḡarti*: bdít; v indonéštině: bdělý, strážce, dozorce)
- *lawang* (v sanskrtu *lavaṅga*: hřebíček; v indonéštině: skořice)
- *mahkota* (v sanskrtu *maḡuṭa*; v sanskrtu i v indonéštině: koruna)
- *pustaka* (v sanskrtu i v indonéštině: kniha)
- *raksasa* (v sanskrtu *rākṡasa*; v sanskrtu i v indonéštině: obr, démon)
- *sama* (v sanskrtu i v indonéštině: stejný)
- *saudara* (v sanskrtu *sodara*: [poloviční] bratr [od stejné matky]; v indonéštině: sourozenec)
- *sekali* (v sanskrtu *sakala*: jednou; v indonéštině: jednou, velmi)
- *semua* (v sanskrtu *semūha*: množství; v indonéštině: vše, všichni)
- *serigala* (v sanskrtu *sṛgāla*: šakal; v indonéštině: vlk)
- *suka* (v sanskrtu *sukha*: radost, potěšení; v indonéštině: mít rád, radost)
- *tetapi* (v sanskrtu *tathapi*: nicméně; v indonéštině: ale)
- *udara* (v sanskrtu: vysoký; v indonéštině: vzduch)
- *usia* (v sanskrtu *ayusya*: dlouhověkost; v indonéštině: věk)⁴⁷
- *dewa* (v sanskrtu *deva*; v sanskrtu i v indonéštině: bůh)
- *cinta* (v sanskrtu i v indonéštině: láska)
- *kepala* (v sanskrtu *kapāla*: lebka; v indonéštině: hlava)
- *muka* (v sanskrtu: *mukha*; v sanskrtu i v indonéštině: tvář)⁴⁸

⁴⁷ DE CASPARIS, Johannes G., 1997. Sanskrit Loan-Words in Indonesian: An Annotated Check-list from Words in Sanskrit in Indonesian and Traditional Malay, Dostupné z: <http://sealang.net/archives/nusa/pdf/nusa-v41.pdf>, s. 9–38.

⁴⁸ JONES, Russell, 1984. Loan-words in contemporary Indonesian. Dostupné z: <http://sealang.net/archives/nusa/pdf/nusa-v19-p1-38.pdf>, s. 5–7.

Mezi přejatými výrazy uvádí Russel Jones zde také uvádí výraz *cuci* (v indoněštině: mýt, prát), ze sanskrtského slova *śuci* (čistý).⁴⁹ V indoněštině však existuje i výraz *suci*, který má stejný význam (čistý, očištěný) a lze ho použít i v přeneseném smyslu či překládat jako posvátný/svatý.⁵⁰

Některá slova či slovní spojení moderní indoněštiny jsou dokonce jakýmsi hybridy, vzniklými spojením dvou různých jazyků, často je jedním z nich právě sanskrit, např.:

- *dwifungsi* -> *dwi-* (ze sanskrtu) + *-fungsi* (z holandštiny) = dvojí funkce

- *prasejarah* -> *pra-* (ze sanskrtu) + *-sejarah* (z arabštiny) = prehistorie⁵¹

- *Kabinet karya* -> *kabinet* (z evropských jazyků) + *karya* (ze sanskrtu) = pracovní kabinet

- *bendera dwiwarna* -> *bendera* (ze španělštiny/portugalštiny) + *dwi-* (ze sanskrtu) + *-warna* (ze sanskrtu) = dvoubarevná vlajka (indonéská)⁵²

V indoněštině existuje celá řada výrazů s původně sanskrtskými prefixy či sufixy, např.:

- *antar-* (v sanskrtu *antara*) – mezi

- *antarbangsa* (mezinárodní)

- *antarbenua* (interkontinentální)

- *antarpulau* (meziostrovní)

- *maha-* (v sanskrtu *mahā*) – velký

- *mahaduta* (velvyslanec)

- *mahasiswa* (vysokoškolský student)

- *mahaesa* (všemocný)

- *mala-* (v sanskrtu *mala-*) – nečistota, špatnost, zlo

- *malagizi* (podvýchiva)

- *malapetaka* (katastrofa)

⁴⁹ DE CASPARIS, Johannes G., 1997. Sanskrit Loan-Words in Indonesian: An Annotated Check-list from Words in Sanskrit in Indonesian and Traditional Malay, Dostupné z: <http://sealang.net/archives/nusa/pdf/nusa-v41.pdf>, s. 15.

⁵⁰ OLŠA, Jaroslav, 2017. *Indonésko-český a česko-indonéský praktický slovník*, s. 340.

⁵¹ JONES, Russell, 2008. *Loan-words in Indonesian and Malay*, s. xix.

⁵² HUSIN, Saifuddin Ahmad, 2012. Nativization and Use of Borrowing Words in Bahasa Indonesia. Dostupné z: <http://ejournal.uin-malang.ac.id/index.php/humbud/article/viewFile/1459/2546>, s. 175.

- *malabau* (zápach)
- *nir-* (v sanskrtu *nis-*, *nir-*) - bez, beze
 - *nirakal* (hloupý – doslova: bez rozumu)
 - *nirmala* (neposkvrněný – doslova: bez nečistot)
 - *nirlaba* (nevýdělečný, neziskový – doslova: bez výdělku)
- *pra-* (v sanskrtu *pra-*) – před, předchozí
 - *prasangka* (předsudek)
 - *prakata* (úvodní slovo, předmluva)
 - *prakira* (předpověď)
- *serba-* (v sanskrtu *sarva*) – vše
 - *serbaneka* (rozmanitý, různorodý)
 - *serbabisa* (všestranný)
 - *serbaguna* (víceúčelový)
- *swa-* (v sanskrtu *sva-*) – sebe
 - *swadaya* (svépomoc)
 - *swasembada* (soběstačnost)
 - *swalayan* (samoobsluha)
- *tuna-* (v sanskrtu *tunna-*) – úder, rána, řez, bez
 - *tunakarya* (nezaměstnaný)
 - *tunawisma* (bez domova)
 - *tunasusila* (nemorální)
- - *wan/wati* (v sanskrtu *-vān/vatī*) – přivlastňovací sufix, popisuje osobu s určitými vlastnostmi, schopnostmi či vykonávající nějakou činnost, *-wan* odlišuje mužský, *-wati* ženský rod
 - *wartawan/wartawati* (novinář/novinářka)
 - *jutawan* či *hartawan* (milionář, bohatý člověk)

- *ilmuwan* (vědec)⁵³

Rovněž se ujalý některé nižší číslovky užívané ve slovních spojeních:

- *eka* – jedno-: např. *ekamatra* (jednorozměrný), *ekamarga* (jednosměrný)

- *dwi* – dvou-: např. *dwibahasa* (bilingvní), *dwiwarna* (dvoubarevný)

- *tri* – troj-, tří-: např. *trimurti* (trojice nejvyšších hinduistických bohů), *tribulan* (čtvrtletník)

- *panca* – pěti-: např. *Pancasila* (pět pilířů státní ideologie Indonésie), *pancaindria* (pět smyslů)

- *sapta* – sedmi-: např. *saptadarma* (sedm povinností), *Saptamarga* (indonéská vojenská přísaha na sedm principů)

- *asta* – osmi-: např. *astagina* (osminásobek), *astakona* (osmihran)

- *dasa* – deseti-: např. *dasalomba* (desetiboj), *dasawarsa* (dekáda, desetiletí)⁵⁴

3.1.3 Javánská jména pocházející ze sanskrtu

Vedle výrazů ze sanskrtu přinesla indianizace na Jávu také nová hinduistická a buddhistická jména. Jednalo se nejen o jména osobní, ale také názvy míst a měst. Osobními sanskrtskými jmény (či jmény přejatými ze sanskrtu), která byla často velmi složitá, se pyšnil především panovník, jeho jména byla i po jeho smrti uchováána v historických dokumentech nebo vytesána v chrámech. Často se jednalo o jména či tituly, které byly udělovány až posmrtně. Také další členové královské rodiny i šlechty používali sanskrtská jména či jména, jejichž části byly sanskrtské.⁵⁵ Například jména zakončená výrazem *-warman*, typická pro dynastii Pallavů⁵⁶ z dnešního Tamilnádu v jižní Indii se objevují i u několika nejstarších hinduistických panovníků, známých z nápisů na již výše zmíněných kamenných stélách na východním Kalimantanu a na západní Jávě. Jména jako Mulavarman či Purnavarman tedy odkazují na vlivy z této dynastie.⁵⁷

⁵³ DE CASPARIS, Johannes G., 1997. Sanskrit Loan-Words in Indonesian: An Annotated Check-list from Words in Sanskrit in Indonesian and Traditional Malay, Dostupné z: <http://sealang.net/archives/nusa/pdf/nusa-v41.pdf>, s. 9–38.,

JONES, Russell, 1984. Loan-words in contemporary Indonesian. Dostupné z: <http://sealang.net/archives/nusa/pdf/nusa-v19-p1-38.pdf>, s. 7–8.,

OLŠA, Jaroslav, 2017. *Indonésko-český a česko-indonéský praktický slovník*, s. 79–378.

⁵⁴ DE CASPARIS, Johannes G., 1997. Sanskrit Loan-Words in Indonesian: An Annotated Check-list from Words in Sanskrit in Indonesian and Traditional Malay, Dostupné z: <http://sealang.net/archives/nusa/pdf/nusa-v41.pdf>, s. 9–38.

a JONES, Russell, 1984. Loan-words in contemporary Indonesian. Dostupné z: <http://sealang.net/archives/nusa/pdf/nusa-v19-p1-38.pdf>, s. 6.

⁵⁵ WIDODO, Sahid Teguh, 2013. Javanese Names during the Height of the Hindu-Buddhist Kingdoms in Java: An Ethnolinguistic Study. Dostupné z: [http://web.usm.my/kajh/vol20_2_2013/Art%205%20\(81-89\).pdf](http://web.usm.my/kajh/vol20_2_2013/Art%205%20(81-89).pdf), s. 81–83.

⁵⁶ Dynastie Pallavů vládla v jižní Indii ve 3.– 9. století, vrcholu moci dosáhla na konci 6. století.

⁵⁷ CHHABRA, Bahadur Chand, 1965. *Expansion of Indo-Aryan Culture During Pallava Rule*. Dostupné z: <https://archive.org/details/in.gov.ignca.41979>, s. 75.

Osobní jména často vyjadřovala vztah či přímou souvislost s některým z bohů. Vládcem byl dévarádža, tedy božský král, jenž byl avatárem čili reinkarnací některého z nejvyšší hinduistické božské trojice (*trimúrta*) – Šivy, Višnu a Brahmy, jméno tedy dotvářelo božskou auru panovníka. Například jména obsahující „*tunggadewa*“ (např. Samaratunggadewa, Darmatunggadewa) prozrazují, že jejich nositel byl považován za reinkarnaci boha Šivy.⁵⁸ Jméno dynastie Šailendra obsahuje dalšího boha, který je v hinduismu považován za krále bohů – Indru.

Zatímco Ken Arok, muž z lidu, který se stal panovníkem a založil novou dynastii Rajasawangsa, měl ryze javánské jméno, jméno jeho otce, Gajah Para (v sanskrtu Nejvyšší Slon), odkazuje na hindu-buddhistickou tradici. K těm se přihlásil i Ken Arok svým panovnickým jménem Sri Rangah Rajasa Sang Amurwabumi. Buddhističtí panovníci používali jména jako Maharaja, Mahaprabhu, Brahman či Dharma. Některá jména (či jejich části), známá z období říší Majapahit nebo Singhasari, jako například dívčí Sri, Dewi, Wardhani nebo chlapecká Arya, Sura či Surya, Jaya, Wira a další, jsou užívána dodnes.⁵⁹

Některá sanskrtská jména byla pod vlivem javánštiny upravena, byly do nich vkládány znaky, které se v sanskrtu neužívají. Některá z nich se užívají dodnes, například Jaya, Dewi či Devi, Arya, Wardhana atd. I někteří lidé nešlechtického původu se pyšnili jmény ze sanskrtu, příkladem může být například nejvyšší zemský správce a významný vojevůdce Gajah Mada neboli Velký Slon.⁶⁰ Sanskrtská jména však nepoužívali jen panovníci hinduistického období. Například legendární princ Diponegoro,⁶¹ ačkoli silně věřící muslim, je znám právě pod sanskrtským jménem „světlo země“ (*dīpa* – lampa, světlo).⁶²

Stejně jako u podstatných jmen jsou k moderním či například muslimským jménům v některých případech připojovány sanskrtské sufixy, například dívčí přípony *-astuti* (chvála), *-wati* či mužská přípona *-wan*. Jména, která končí na koncovku *-i*, bývají většinou ženská, zatímco jména končící koncovkou *-a* bývají určena pro mužský rod. Toto pravidlo také vychází ze sanskrtu, kde přípona *-a* je sufixem rodu mužského, přípona *-i* naopak rodu ženského.⁶³

⁵⁸ WIDODO, Sahid Teguh, 2013. Javanese Names during the Height of the Hindu-Buddhist Kingdoms in Java: An Ethnolinguistic Study. Dostupné z: [http://web.usm.my/kajh/vol20_2_2013/Art%205%20\(81-89\).pdf](http://web.usm.my/kajh/vol20_2_2013/Art%205%20(81-89).pdf), s. 81–83.

⁵⁹ Ibid, s. 86–89.

⁶⁰ Ibid, s. 81–87.

⁶¹ Diponegoro by dvakrát opomenutý pretendent na Jogjakartský trůn a protivník holandských koloniálních sil. Byl významnou osobností Jávské války v letech 1825–1830, kdy úspěšně vedl povstání proti holandské nadvládě. Byl však zrazen a zbytek života vězněn v pevnosti v Makassaru (Sulawesi).

⁶² GONDA, Jan, 1952. *Sanskrit in Indonesia*. Dostupné z: <https://archive.org/details/in.ernet.dli.2015.227413/page/n1>, s. 214.

⁶³ VAN DER MEIJ, Dick, 2010. Cross-and trans-language morphology: The lexicography of Indonesian names. Dostupné z: <http://wacana.ui.ac.id/index.php/wjhi/article/download/121/114>, s. 353–362.

V dnešní Indonésii rodičovskou fantazií při pojmenovávání vlastních potomků neomezují žádná pravidla, ovšem často se přihlíží k tomu, aby jméno přineslo svému nositeli štěstí a předurčilo jeho příznivý osud. Jméno se stává mantrou štěstí. Když se zdá, že neplní svou funkci, je nutné ho změnit.⁶⁴ Příklad tohoto zvyku můžeme nalézt v životopise prvního indonéského prezidenta Sukarna, který se narodil jako Kusno Sosrodiharjo. V dětství byl často nemocný, proto mu rodiče vybrali jméno velkého hrdiny Karny z eposu Mahábhárata, který byl synem samotného boha slunce a chránila ho zlatá zbroj vyrůstající přímo na jeho těle. Před samotné jménem Karny je vložen afix *Su-*, který rovněž pochází ze sanskrtu a znamená „dobrý“.⁶⁵ Sukarnovo jméno tak doslovně znamená „Dobrý Karna“.⁶⁶ Doktor Gonda je nicméně toho názoru, že Sukarna v sanskrtu znamená „s krásnými ušima“.⁶⁷ Také šestý indonéský prezident, Susilo Bambang Yudhoyono, má jméno, které odkazuje na epos Mahábhárata. Susilo je indonéská verze indického jména Sushila (dobrý charakter/povaha), Yudho- odkazuje na boj, válku (*yudha*) a -yono na epický příběh, epos (*yana*).⁶⁸ Výraz *susila* byl přejat i do indonéštiny, znamená slušnost nebo morálka.⁶⁹ Také další dodnes používaná jména, jako např. Bismo (Bhíšma, jeden z hrdinů Mahábháraty), Sumitra (dobrý přítel), Sundari (krásná), Sujati (inteligentní) nebo Sumantri (dobrý ministr), odkazují na sanskrt.⁷⁰

Je tedy zřejmé, že i eposy, potažmo příběhy stínového divadla, byly často rodičům inspirací při výběru jména dítěte. Jak jsem již zmínila výše, jména zde mají svůj význam a očekává se, že propůjčí svému nositeli určité vlastnosti. Z tohoto důvodu byla upřednostňována jména kladných hrdinů, například chlapecká jména Bima, Arjuna, Narayana nebo dívčí Ratih, Endang či Sinta.⁷¹

V minulém století byla jména eposů Rámájany a Mahábháraty i jejich hrdinů značně populární. Honosily se jimi například nově vzniklé dopravní společnosti, optiky, obchody s uměním, pojišťovací společnosti, banky, lazebnictví a v neposlední řadě také například hudební tělesa či divadla. Výjevy z eposů se začaly objevovat jako výzdoba renomovaných

⁶⁴ VAN DER MEIJ, Dick, 2010. Cross-and trans-language morphology: The lexicography of Indonesian names. Dostupné z: <http://wacana.ui.ac.id/index.php/wjhi/article/download/121/114>, s. 345–347.

⁶⁵ GONDA, Jan, 1952. *Sanskrit in Indonesia*. Dostupné z: <https://archive.org/details/in.ernet.dli.2015.227413/page/n1>, s. 214–309.

⁶⁶ ZAMAN, Mohd Tahseen, 2015. Socio-Cultural Relations Between India and Indonesia. Dostupné z: <https://www.publikasiilmiah.unwahas.ac.id/index.php/ISC/article/view/1274>, s. 67.

⁶⁷ GONDA, Jan, 1952. *Sanskrit in Indonesia*. Dostupné z: <https://archive.org/details/in.ernet.dli.2015.227413/page/n1>, s. 214.

⁶⁸ ZAMAN, Mohd Tahseen, 2015. Socio-Cultural Relations Between India and Indonesia. Dostupné z: <https://www.publikasiilmiah.unwahas.ac.id/index.php/ISC/article/view/1274>, s. 67.

⁶⁹ OLŠA, Jaroslav, 2017. *Indonésko-český a česko-indonéský praktický slovník*, s. 344.

⁷⁰ GONDA, Jan, 1952. *Sanskrit in Indonesia*. Dostupné z: <https://archive.org/details/in.ernet.dli.2015.227413/page/n1>, s. 214–222.

⁷¹ NURGIANTORO, Burhan a Anwar EFENDI, 2017. Re-actualisation of puppet characters in modern Indonesian fictions of the 21st century. Dostupné z: <http://ejournal.ukm.my/31/article/view/16705>, s. 147–148.

hotelů, restaurací či nemocnic. Hanuman se stal maskotem motoristů, majitelé závodních koní doufali, že jeho jméno propůjčí jejich zvířatům rychlost větru.⁷² Největší pocty se však dostalo Garudaovi, postavě z eposu Mahábhárata. Garuda Indonesia byly nazvány státní aerolinky a jeho jméno i podobu nese především státní znak Indonésie.

Ve starých javánských spisech (např. *Nagarakertagama*⁷³, *Tantu Panggelaran*⁷⁴ a další) nalezneme mnoho míst se sanskrtskými geografickými názvy,⁷⁵ v pozdější době však byla jejich jména změněna, například po příchodu islámu do souostroví. Některá je přesto možné najít i dnes. Samotný název ostrova Jáva byl nejspíše zmíněn již v eposu Rámájana jako Yavadvīpa, ostrov zlata a stříbra, nebo také prosa či jiné obilniny.⁷⁶ Název mocné říše Majapahit (hořké ovoce mojo) je pro změnu spjat s hinduistickou bohyní Lakšmí. Mojo je plod stromu zvaného oslízák líbezný, v sanskrtu *bilva*. Javánský název vychází ze sanskrtského: *wilwa*. Strom mojo je symbolem bohyně Lakšmī, nová říše byla tedy pod její ochranou.⁷⁷

Dnešní hlavní město Jakarta mělo v minulosti několik jmen, mimo jiné i Jayakarta. Výraz *jaya* v sanskrtu znamená „vítězství“, je spojen se sanskrtským *krta*, které do místních javánských jazyků přešlo jako karta či kerto a stalo se součástí jmen některých místních měst (například Yogyakarta, Surakarta, Purwokerto) – původní význam „uskutečněný“ se změnil v „prosperující“ či „bezpečný“.⁷⁸

Název zvláštní provincie Yogyakarta je opět spojen s velkým indickým eposem Rámájanou. Skrývá se v něm jméno hlavního města Rámovy domoviny, Kóšaly, kterým byla Ayodhya, spojeno je opět se sanskrtským *krta*. Nedaleko Yogyakarta leží Imogiri, komplex královských hrobek, kde jsou pochováni panovníci Surakarty i Yogyakarta. Také toto jméno lze spojit s Indií, protože Himagiri či Imagiri je původním názvem pro pohoří Himaláje. Na

⁷² RESINK, Gertrudes Johan, 1975. From the old Mahabharata-to the new Ramayana-order. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/27862979?seq=1>, s. 225–226.

⁷³ Nagarakertagama, nebo také Desawanana byla sepsána Mpu Prapancou v období říše Majapahit, konkrétně za vlády jejího nejvýznamnějšího panovníka Hyama Wuruka okolo roku 1365.

⁷⁴ Tantu Panggelaran byl sepsán v 15. století na lontarových listech v jazyce kawi. Popisuje mýtický původ ostrova Jáva.

⁷⁵ GONDA, Jan, 1952. *Sanskrit in Indonesia*. Dostupné z: <https://archive.org/details/in.ernet.dli.2015.227413/page/n1>, s. 218.

⁷⁶ WILKINSON, Richard James, 1935. Early Indian Influence in Malaysia. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/41559837>, s. 1.,

ADELAAR, K. Alexander a Nikolaus HIMMELMANN, 2005. *The Austronesian languages of Asia and Madagascar*, s. 183., viz též DUBOVSKÁ, Zorica, Tomáš F. PETRŮ a Zdeněk ZBOŘIL, 2005, s. 13., Gonda Jan, 1952, s. 225–226. a další.

⁷⁷ PETRŮ, Tomáš, 2017. Legitimita královské moci největší javánské říše Majapahitu (1293–1478). BERÁNEK, Ondřej, Pavlína CERMANOVÁ a Jakub HRUBÝ. *Jedno slunce na nebi, jeden vládce na zemi: legitimita moci ve světě 14. století*, s. 498.,

HALL, Kenneth., 1996. Ritual Networks and Royal Power in Majapahit Java. Dostupné z:

https://www.persee.fr/doc/arch_0044-8613_1996_num_52_1_3357?pageid=t1_109, s. 95.

⁷⁸ GONDA, Jan, 1952. *Sanskrit in Indonesia*. Dostupné z: <https://archive.org/details/in.ernet.dli.2015.227413/page/n1>, s. 219–222.

východní Jávě se nachází městečko Probolinggo, jehož název je opět složen ze dvou sanskrtských slov: *probo* – záře, lesk a *lingo*, odkazující na symbol boha Šivy, *lingam*.⁷⁹

Také turisticky vytížený národní park Bromo Tengger Semeru je spojen s hinduistickou tradicí. Vulkán Bromo získal jméno jednoho ze tří nejvyšších bohů hinduismu, Brahmý. V této oblasti žijí Tenggerové, etnikum, které dodnes vyznává místní formu hinduismu. Rovněž nejvyšší sopka Jávy, Semeru, odkazuje na hinduistickou mytologii. Podle legendy sepsané v rukopise Tantu Panggelaran byla posvátná hora Meru přenesená z Indie na Jávou a umístěná na východě ostrova, aby byl dobře vyvážený.⁸⁰

V sanskrtském nápisu z cca 4. století, nalezeném v roce 1911 v oblasti Bekasi, jsou dva nově zbudované vodní kanály pojmenovány po dvou důležitých řekách indického subkontinentu: Candrabhāgā a Gomatī.⁸¹ Dnes jedno z těchto dvou jmen nese sportovní stadion v Bekasi: Patriot Chandrabhaga Stadium.

Jména ovlivňovaná sanskrtem se objevují také u různých institucí a organizací. V období, kdy si Indonésané začínali uvědomovat svou jednotnost a prosazovat první nacionalistické myšlenky, vznikaly první osvětové, společenské a náboženské organizace. Jednou z nich byla Budi Utomo. Její název pochází se sanskrtských výrazů *buddhi*, znamenající rozum či intelekt a *uttama*, což značí „nejvyšší“.⁸² Rovněž indonéská státní ideologie Pancasila má jméno složené ze sanskrtských slov *panca* (pět) a *sīla* (zvyk, princip),⁸³ které odkazují na koncept pravidel morálního buddhistického chování. Tato filozofie, vyhlášená budoucím prvním indonéským prezidentem Sukarnem obsahuje pět zásad, jimiž jsou víra ve všemohoucího boha, spravedlivá a civilizovaná lidskost, jednota Indonésie, demokracie a sociální spravedlnost a je součástí Ústavy Indonéské republiky.

⁷⁹ GONDA, Jan, 1952. *Sanskrit in Indonesia*. Dostupné z: <https://archive.org/details/in.ernet.dli.2015.227413/page/n1>, s. 217–222.

⁸⁰ DARNI, Fithriyah Inda Nur ADIBA a UBAIDILLAH, 2018. The Origin of Humans Based on Javanese Literary Studies. Dostupné z: <https://www.atlantis-press.com/proceedings/soshec-18/25903370>, s. 297.

⁸¹ CHHABRA, Bahadur Chand, 1965. *Expansion of Indo-Aryan Culture During Pallava Rule*. Dostupné z: <https://archive.org/details/in.gov.ignca.41979>, s. 96-97.,

CHATTERJEE, Bijan Raj, 1933. *India And Java*. Dostupné z: <https://ia801607.us.archive.org/13/items/in.ernet.dli.2015.69788/2015.69788.India-And-Java-Pt1-And-2.pdf>, s. 2.

⁸² GONDA, Jan, 1952. *Sanskrit in Indonesia*. Dostupné z: <https://archive.org/details/in.ernet.dli.2015.227413/page/n1>, s. 215–223.

⁸³ Ibid, s. 84–91.

3.2 Literatura

Před znalostí písma se všechny příběhy, moudra, morální zásady atd. šířily ústně. Nejstarší literatura vznikala na Jávě již v 9. století, i zde se projevoval silný kulturní vliv Indie. Inspirací byla především velká indická díla.

Na území dnešní Indonésie ale přesto nikdy nevzniklo souvislé dílo napsané v sanskrtu. První psaná díla začala vznikat na Jávě.⁸⁴ Byla psána ve starojavánštině, v písmu zvaném *kawi*⁸⁵. Díla v tomto jazyce vznikala na území ostrovů Jávy, Bali a Lomboku. Z písma *kawi* se později vyvinulo moderní javánské písmo zvané *hanacaraka*.

Starojavánská poezie byla psána v útvaru *kakawin* – starojavánské básnické formě, která jako základní strukturu verše využívá složité sanskrtské metriky. Jednalo se o zpracování dlouhých veršovaných příběhů a vyprávění. Literární útvar *kakawin* se používal zhruba do 15. století. Tyto příběhy často pramenily z hinduistické mytologie, nebo jí byly inspirovány, ale odehrávaly se nejčastěji na Jávě nebo na Bali. Bohužel se dochoval jen zlomek těchto děl, protože většina z nich byla zničena v období nástupu islámu. Od 15. století se pak pozornost autorů obracela spíše k domácím tématům.⁸⁶

Starověké indické eposy *Rámájana* a *Mahábhárata*, které silně ovlivnily další malajskou a indonéskou tvorbu, jsou dodnes velmi populárními tématy v mnoha uměleckých formách. Tato nejstarší díla v dnešní Indonésii zapustila kořeny natolik, že je již místní obyvatelé nepovažují za cosi přejatého z jiné kultury, nýbrž nahlíží na ně jako na příběhy jejich zemi vlastní.⁸⁷ Přestože se jedná o eposy vyprávějící příběhy hinduistické mytologie, přizpůsobili si je Indonésané vlastním potřebám, umístili děj do svého prostředí a dodnes z nich čerpají v divadle, tanci, hudbě, malířství, sochařství a v dalších uměleckých formách.

3.2.1 Rámájana

Indický epos *Rámájana* vznikl okolo přelomu letopočtu (cca 4. stol. př. n. l. – 2. stol. n. l.) a vypráví příběh kóšalského prince Rámy, který musel kvůli dávnému slibu svého otce odejít na 14 let do vyhnanství. Na jeho cestě ho doprovází věrná manželka Síta a bratr Lakšmana. Po Sítě však zatouží démon Rávana a unese ji do svého paláce na ostrově Lanka. Stěžejní část příběhu pak Ráma s Lakšmanou princeznu hledají, získávají podporu v království

⁸⁴ DUBOVSKÁ, Zorica, Tomáš F. PETRŮ a Zdeněk ZBOŘIL, 2005. *Dějiny Indonésie*, s. 392.

⁸⁵ Písmo *kawi* se vyvinulo na Jávě z indického písma *pallava*. Název písma pochází také ze sanskrtu (*kavi*), význam indického slova *kavi* – „básník“ - převzala i starojavánština.

⁸⁶ DUBOVSKÁ, Zorica, Tomáš F. PETRŮ a Zdeněk ZBOŘIL, 2005. *Dějiny Indonésie*, s. 392–394.

⁸⁷ *Ibid.*, s. 392–393.

opic a díky Hanumánovi nakonec Sítu najdou, společnými silami přemohou démona Rávanu a princeznu osvobodí. Síta podstoupí zkoušku ohněm, v níž dokazuje svému manželovi věrnost. Všichni se pak se slávou vrací do paláce, kde Ráma přebírá vládu jako král. Po čase však začne o čistotě své manželky pochybovat a pošle ji ze svého dvora pryč. V lesní poustevně pak královna porodí dva syny, kteří později králi jeho příběh připomenou jako potulní pěvci. Ráma si uvědomí svou chybu a dává poslat pro svou manželku, která znovu přísahá věrnost, ale nechce už dál zůstat na zemi. Vrací se do nebeské roviny bohů jako bohyně Lakšmí, Ráma se k ní později přidává, je totiž samotným bohem Višnuem. Za autora staroindického eposu je považován Válmíki.

Ze své domoviny se Rámájana rozšířila do celé indianizované jihovýchodní Asie, její verze najdeme např. v Barmě, Thajsku, Kambodže, či Laosu. V Thajsku si králové dodnes ke svému jménu připojují rovněž jméno Ráma. V Indonésii Rámájana zapustila kořeny hlavně na Jávě a na Bali, kde je možné se s jejich různým zpracováním setkat i v současnosti.

Na Jávě byl tento příběh v 9. století již rozšířený, což dokládají basreliéfy s výjevy z příběhu prince Rámy v komplexu Lara Jonggrang⁸⁸ u vesnice Prambanan.⁸⁹ Děj se začíná odvíjet na reliéfech v patře Šivova chrámu a je dokončen na reliéfech chrámu Brahmova.⁹⁰ Přestože se v oblasti od 14. století začal šířit islám, odkaz Rámájany a Mahábháraty nebyl zavřzen a jejich tematika se v umění objevuje i nadále.

Nejstarší dochované básnické dílo *kakawin*, sepsané ve staré javánštině, bylo objeveno na střední Jávě a jde právě o Rámájana.⁹¹ Tato práce je po stránce formální a obsahové hodnocena jako velmi kvalitní, je sepsána velmi vytríbeným jazykem, určeným pro vyšší, vzdělané vrstvy. Jedná se o přepracování indického eposu Rámájana, dílo je nicméně nezávislé a svébytné. Přesná data sepsání indonéské Rámájany není známa, zřejmě však je, že *kakawin* pochází z období, kdy byla v rozkvětu říše Mataram,⁹² tedy mezi 8. až 10. stoletím. Zorica Dubovská uvádí, že autor je neznámý,⁹³ někteří autoři, např. Richard Winsted a Himansu Bhusan Sarkar, ve svých dílech však jako autora uvádí jistého Yogiswaru.⁹⁴

⁸⁸ Chrám Lara Jonggrang (Chrám štíhlé panny) je největším hinduistickým komplexem na Jávě. Podle nalezených nápisů byl vystavěn v 9. století hinduistickým panovníkem Rakaiem Pikatanem, který později přijal jméno Jatiningrat. Komplex se nachází v blízkosti města Yogyakarta na střední Jávě.

⁸⁹ SARKAR, Himansu Bhusan, 1934. *Indian Influences on the Literature of Java and Bali*. Dostupné z: <https://archive.org/details/in.gov.ignca.12444>, s. 172.

⁹⁰ DUBOVSKÁ, Zorica, Tomáš F. PETRŮ a Zdeněk ZBOŘIL, 2005. *Dějiny Indonésie*, s. 385.

⁹¹ KANWA a Petr KOMERS, 2016. *Ardžunova svatba: starojavánský epos*. Přeložila Zorica DUBOVSKÁ, s. 7.

⁹² Mataram byla hindu-buddhistická říše na střední Jávě v období 8.-11. století, založena panovníkem Sanjayou.

⁹³ DUBOVSKÁ, Zorica, Tomáš F. PETRŮ a Zdeněk ZBOŘIL, 2005. *Dějiny Indonésie*, s. 392–393.

⁹⁴ WINSTEDT, Richard, 1969. *A History of Classical Malay Literature*. Dostupné z: <https://archive.org/details/historyofclassic0000wins/page/6>, s. 35.,

V malajské literatuře, kterou lze považovat za předchůdce literatury indonéské, pak toto téma najdeme zpracované pod názvem Hikayat Seri Rama. V ústním podání pochází asi ze 13. století, sepsán byl až o několik set let později.⁹⁵

Příběh Rámájany byl místním autorům a tvůrcům vždy velkou inspirací. V 17. a 18. století na Jávě vznikla například díla Rama Keling, Serat Rama či Serat Kanda – hinduistický epos byl tedy pro autory zajímavý i v době, kdy se v souostroví již rozšířil islám. Autoři však do děl vkládají další dějiště či postavy z islámské mytologie (Mekka, Nabi Adam, Nabi Nuh atd.) a vznikají tak značně svébytná díla, která mají s původním sanskrtským eposem společné jen některé rysy. Hlavním motivem zůstává vyhnanství Rámy a jeho společníků, které je většinou způsobeno naléháním nevlastní matky na otce hrdiny a Rámovy následné velkolepé a hrdinské činy. Princ se se svým doprovodem navrácí domů až po smrti svého otce.⁹⁶

Spis Serat Kanda vznikl na Jávě počátkem 18. století. V díle se mísí starojavánské pověsti s islámskými legendami. Je zde zpracován také příběh Rámy, obsahově se však – stejně jako další javánská a malajská zpracování – značně liší od původní Válmiího Rámájany. Postavy používají odlišná jména či je v průběhu děje mění, mají mezi sebou odlišné vzájemné vztahy atd. Stutterheim i Winsted se shodují v názoru, že důvodem je čerpání námětů z různých verzí Rámájany, které vznikaly po celém území dnešní Indie a často se velmi odlišovaly.⁹⁷

V 18. století působil na dvoře Paku Buwona II.⁹⁸ básník Yasadipura I. Tento schopný autor přepsal mnoho starojavánských děl do moderní javánštiny, mezi jinými i Serat Rama, které je moderní adaptací výše zmíněného kakawinu Rámájana.⁹⁹ Spíše než v literární formě, byla však Rámájana uchovávána v příbězích indonéského stínového divadla, které v 18. a 19. století ožívalo především na královských dvorech.¹⁰⁰

K indickým eposům se autoři vraceli i v období Nového pořádku.¹⁰¹ Režim, který se pro autory literární tvorby zpočátku jevil jako vstřícný, se postupně začal projevovat jako

SARKAR, Himansu Bhusan, 1934. *Indian Influences on the Literature of Java and Bali*. Dostupné z:

<https://archive.org/details/in.gov.ignca.12444>, s. 173.

⁹⁵ WINSTEDT, Richard, 1969. *A History of Classical Malay Literature*. Dostupné z:

<https://archive.org/details/historyofclassic0000wins/page/6>, s. 38.

⁹⁶ STUTTERHEIM, Willem Frederik, [1925]. *Rama-legenden und Rama-reliefs in Indonesien*, s. 66–104.

⁹⁷ STUTTERHEIM, Willem Frederik, [1925]. *Rama-legenden und Rama-reliefs in Indonesien*, s. 81–101.

a WINSTEDT, Richard, 1969. *A History of Classical Malay Literature*. Dostupné z:

<https://archive.org/details/historyofclassic0000wins/page/6>, s. 36.

⁹⁸ Paku Buwono II. vládl v letech 1723 – 1739, během období své vlády přesunul královský dvůr, tzv. keraton, z města Kartasura do nově zbudované Surakarty (střední Jáva). Surakartský keraton je dodnes spolu s keratonem v Jogjakartě strážcem i pokladnicí (středojavánské kultury).

⁹⁹ SOEBARDI, 1969. Raden Ngabehi Jasadipura I, Court Poet of Surakarta: His Life and Works. Dostupné z:

www.jstor.org/stable/3350670, s. 82–85.

¹⁰⁰ KANWA a Petr KOMERS, 2016. *Ardžunova svatba: starojavánský epos*. Přeložila Zorica DUBOVSKÁ, s. 7.

¹⁰¹ Nový pořádek neboli Orde Baru byl autoritářský režim, který nastolil druhý indonéský prezident Suharto (ve funkci 1967–

omezující. Literární tvorba byla omezena a regulována cenzurou, nepřizpůsobiví spisovatelé byli pronásledováni a vězněni. Během poslední dekády 20. století se začala literární tvorba více věnovat příběhům tradičního loutkového divadla, které byly upravovány a aktualizovány.¹⁰² Autoři se je rozhodli představit širšímu, ne pouze javánskému publiku. To ovšem znamenalo opustit javánštinu jako jazyk wayangu. Také vystupující postavy a zápletky musely být částečně upraveny, aby byly srozumitelné pro nejavánské publikum. V rámci nesouhlasu s Novým pořádkem autoři často zesměšňovali vládce, který metaforicky představoval Suharta, či zpochybňovali jeho charakter, dovolovali podřízeným podrývat autoritu takového panovníka. Větší prostor pak dostávali hrdinové v postavách obyčejných lidí, kteří konali činy sice velké, ale nikoli božské. Děj byl také nezřídka zasazen do současnosti a rozdíly oproti původním indickým eposům se tak ještě více prohloubily.¹⁰³

Eposy jsou autorům inspirací i v moderní době, především je oslovují skrze formu stínového divadla. V druhé polovině 20. století příběh Rámájany s postavami v podobě wayangových loutek ožil v komiksové podobě, zpracoval ho například R. A. Kosasih, který je nazýván otcem indonéského komiksu.¹⁰⁴ Příběhy oslovují rovněž literární autory 21. století. Ti využívají tradičních hodnot, které v sobě loutkoví hrdinové nesou, aby skrze působení na čtenáře posílili kladný charakter společnosti. V některých případech se spisovatelé nechávají inspirovat originálními indickými eposy, ne jejich starojavánskými verzemi, a jedná se o díla spíše kratšího rozsahu, jako jsou novely a povídky.¹⁰⁵

V roce 1961 bylo poprvé v kulisách chrámu u vesnice Prambanan uvedeno tanečně-hudební představení Ramayana,¹⁰⁶ které je zde uváděno dodnes.

3.2.2 Mahábhárata

Také toto indické dílo bylo sepsáno ve starojavánštině a v Indonésii natolik zapustilo kořeny, že na ně místní obyvatelé nahlíží jako na příběhy jejich zemi vlastní.¹⁰⁷ Přestože se jedná o epos vyprávějící příběhy hinduistické mytologie, přizpůsobili si jej Indonésané vlastním potřebám, umístili děj do javánského prostředí a dodnes z něj čerpají v divadle, tanci, hudbě,

1998).

¹⁰² NURGIANTORO, Burhan a Anwar EFENDI, 2017. Re-actualisation of puppet characters in modern Indonesian fictions of the 21st century. Dostupné z: <http://ejournal.ukm.my/31/article/view/16705>, s. 144.

¹⁰³ CLARK, Marshall, 2001. Shadow Boxing: Indonesian Writers and the Ramayana in the New Order. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/3351485?seq=1>, s. 159–161.

¹⁰⁴ NADEAU, Kathleen M. a Jeremy A. MURRAY, [2016]. *Pop Culture in Asia and Oceania*, s. 102.

¹⁰⁵ NURGIANTORO, Burhan a Anwar EFENDI, 2017. Re-actualisation of puppet characters in modern Indonesian fictions of the 21st century. Dostupné z: <http://ejournal.ukm.my/31/article/view/16705>, s. 142–143.

¹⁰⁶ RESINK, Gertrudes Johan, 1975. From the old Mahabharata-to the new Ramayana-order. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/27862979?seq=1>, s. 224.

¹⁰⁷ DUBOVSKÁ, Zorica, Tomáš F. PETRŮ a Zdeněk ZBOŘIL, 2005. *Dějiny Indonésie*, s. 392–393.

malířství, sochařství a v dalších uměleckých formách. Epos byl inspirací mnoha lokálním kakawinům, jako například Indrawijaya, Bhīmavarga, Arjunawiwaha, Gatotkacaāśraya, Bhāratayudha, Kṛṣṇāyana a další,¹⁰⁸ na některé se zaměří tato kapitola.

Indický epos líčí historii mnoha generací královského rodu. Stěžejní část příběhu popisuje poslední generace a jejich neshody, které vyústí ve vše zničující válku. Vesměs kladní hrdinové, bratři Pánduovci, v krutém a dlouhém boji čelí bratrancům Kuruovcům a s pomocí přítele Kršny zvítězí. Je to však smutné vítězství, protože v boji kromě Pánduovců a Kršny všichni ostatní muži zahynou. Poté, co je jako jejich následovník korunován Parikšit, syn Ardžuny, prostředního z pěti bratrů, se Pánduovci se svou společnou manželkou Draupadí vydávají na poslední pouť, na které postupně umírají, pouze nejstarší Judhištira překoná všechny zkoušky a dojde až do nebe, kde se opět setká se svými blízkými.

První indonéské zpracování indické Mahábháraty inicioval Dharmawangsa, poslední panovník království Medang.¹⁰⁹ Dílo vzniklo již kolem roku 1000 n. l., protože král Dharmawangsa vládl v letech 991–1016. Byl prozíravým a činorodým panovníkem, položil základy zákonodárství a podporoval vzdělanost a javánskou kulturu.

„Velké vyprávění o Bháratovcích“ je sepsáno ve staré javánštině a na rozdíl od indického originálu je zpracováno v próze. Nejde zde tedy o pouhý překlad, starojavánské dílo je navíc výrazně kratší. Bohužel se ze starojavánského díla do dnešních dnů nedochovalo všech osmnáct knih, které obsahuje indická Mahábhárata, ale pouhých devět, tedy polovina. Je však rovněž možné, že autorem nebyly zpracovány všechny, případně se část ztratila. U částí, které zůstaly zachovány, často chybí úvod a závěr, který by referoval více o reáliích doby, ve které dílo vznikalo.

Dozvídáme se, že dílo bylo vytvořeno na základě objednávky krále Dharmawangsi a je pod jeho ochranou.¹¹⁰ V javánské Mahábháratě se tak poprvé v historii javánské literatury objevuje tzv. *manggala*. Byla umístěna na počátek díla a nazývaly se tak úvodní verše starojavánských poetických děl, které velebí některého z bohů, panovníka nebo některého člena královské rodiny, kteří mají dílu zajistit slávu a požehnání. Nadále byla *manggala* užívána

¹⁰⁸ SARKAR, Himansu Bhusan, 1934. *Indian Influences on the Literature of Java and Bali*. Dostupné z: <https://archive.org/details/in.gov.ignca.12444>, s. 232.

¹⁰⁹ V 1. polovině 10. století bylo mocenské centrum Jávy přesunuto na východ, vzniklo zde království Medang. Toto království bylo zničeno v roce 1016 během odvetné akce, kterou zorganizovala proti svému nepříteli sumaterská říše Sriwijaya.

¹¹⁰ DUBOVSKÁ, Zorica, Tomáš F. PETRŮ a Zdeněk ZBOŘIL, 2005. *Dějiny Indonésie*, s. 393.

především u básnických útvarů zvaných *kakawin*.¹¹¹ Ve staroindické literatuře byla *mangalaslōka* uváděna jako mantra pro přivolání štěstí a požehnání pro dílo a jeho recitaci.¹¹²

Počátkem 11. století napsal na východní Jávě básník Mpu Kanwa oslavnou báseň na svého panovníka Airlanggu,¹¹³ na jehož dvoře působil. Báseň je sepsána v tradičním kávjovém metru *kakawin*, působí velmi vyváženě a má velmi poetický charakter, autor zde barvitě popisuje javánskou přírodu i lidské city.¹¹⁴ Je zpracována ve staré javánštině a je alegorií panovníkova života, Airlangga je zde znázorněn a oslavován jako Ardžuna, jeden z hrdinů Mahábháraty – nejobdivovanější z bratrů Pánduovců s nejlepším charakterem.

Autor rozpracovává epizodu z 3. knihy Mahábháraty, Wanaparvanu (Lesní kniha). Ačkoli je zde znát jasná inspirace indickým dílem, je Arjunawiwaha zcela samostatným a svébytným dílem, které vychází z indické předlohy. Nacházíme zde popis krajiny, která je zřetelně javánská, popisy javánské architektury, také charaktery jednotlivých postav, jejich životní postoje, mentalita, a dokonce i fyzické rysy odpovídají těm javánským.

Také hlavní hrdina javánské verze se od indického Ardžuny odlišuje, v podání Mpu Kanwy není válečníkem, ale spíš duchovně založeným člověkem. Jeho hlavní zbraní je nezdolná vnitřní síla, díky které je schopen přemoci samotného krále démonů a zvítězit. Je rovněž popisován jako svůdce žen, kterému žádná nedokáže odolat. Podléhají mu i nebeské víly apsary, se kterými si v Indrově říši užívá radovánek, zatímco hrdina z indické předlohy v říši Indrově žije v odříkání. Jednou ze sedmi apsar, které Ardžunovi podléhají, je krásná Suprabha, která se v indické knize Wanaparvan nevyskytuje.¹¹⁵

Podle starojavánské tradice začíná dílo *manggalou*, věnovanou králi Airlanggovi, hlavní část je možno rozdělit do tří částí: úvodní popis zápletky až po přípravu Ardžunova boje, dále popis boje a bojových scén, které tvoří jádro celého děje a pokojný závěr, který přináší uklidnění.¹¹⁶

V příběhu jsou bohové ohroženi králem démonů, Niwatakawacou, kterého může zabít jedině smrtelník. Proto král bohů Indra žádá o pomoc Ardžunu, kterého nejprve podrobí

¹¹¹ ROBSON, Stuart O., 1983. Kakawin reconsidered: Toward a theory of Old Javanese poetics. Dostupné z: https://brill.com/view/journals/bki/139/2/article-p291_6.xml, s. 309–310.

¹¹² GOLDMAN, Robert, 1976. India's Great War. Dostupné z: https://www.jstor.org/stable/2053278?read-now=1&seq=1#page_scan_tab_contents, s. 466.

¹¹³ Král Airlangga vládl v letech 1019-1049 království Kahuripan na východní Jávě. V roce 1016 bylo království krále Darmawangsy, do jehož rodiny se jako balijský princ přiženil jako jeho budoucí nástupce, zcela zničeno. Airlangga, jako jediný přeživší z královské rodiny, strávil 3 roky v lesní poustevně, aby následně postupně vybojoval zpět území bývalého království.

¹¹⁴ DUBOVSKÁ, Zorica, Tomáš F. PETRŮ a Zdeněk ZBOŘIL, 2005. *Dějiny Indonésie*, s. 393.

¹¹⁵ KANWA a Petr KOMERS, 2016. *Ardžunova svatba: starojavánský epos*. Přeložila Zorica DUBOVSKÁ. S. 9.

¹¹⁶ Ibid, s. 10.

zkouškám, aby se ujistil, že právě Ardžuna bude schopen s králem démonů úspěšně bojovat. Ardžuna následně nad Niwatakawacou zvítězí a je za to v říši Indry odměněn.

Starojavánské zpracování tohoto díla přeložila do češtiny Zorica Dubovská a přebásnil jej Petr Komers. Jde o první překlad starojavánského textu do českého jazyka. Surakartský panovník sunan Paku Buwono III., který vládl v letech 1755 – 1788, dílo Mpu Kanwy přebásnil do modernější podoby a současného jazyka pod názvem Mintaraga.¹¹⁷

Významná díla inspirovaná zmíněnými indickými eposy vznikala i později, nedochovalo se jich však mnoho, většina byla zničena po nástupu islámu. Počátkem 12. století vzniklo další dílo inspirované indickou literaturou. Je to Kršnájana a čerpá opět z indického eposu.¹¹⁸ Vypráví o lásce Krišny, přítele bratrů Pánduovců a dívky Rukminí, autorem je Mpu Triguna.¹¹⁹

V polovině 12. století vzniklo na dvoře krále Jayabhaya¹²⁰ dílo s názvem Bháratayuddha. Již podle názvu je zřetelné, že se jedná o inspiraci Mahábháratou, jde patrně o nejslavnější dílo ve staré javánštině. Je rovněž sepsané v poezii formou *kakawin*. Na sepsání díla se podíleli dva autoři, jsou jimi bratři Mpu Sedah a Mpu Panuluh. Mpu Sedah napsal počátek díla, jeho bratr dílo dokončil.

Báseň líčí stěžejní příběh z Mahábháraty, velký boj, který trval 18 dní a ve kterém zvítězili Pánduovci nad Kuruovci, jde tedy o zpracování 6. – 9. knihy indické Mahábháraty. Zorica Dubovská se však domnívá, že by zde mohlo jít o alegorii boje o moc mezi dvěma bratry z královské rodiny, ve kterém zvítězil výše zmíněný Jayabhaya.¹²¹

Ve druhé polovině 14. století sepsal Mpu Tantular obsáhlé dílo Arjunawijaya o vítězném Ardžunově boji (inspirováno opět Mahábháratou). Od 15. století se pak pozornost autorů obrací spíše k domácím tématům.¹²²

Toto téma se dnes objevuje především ve stínovém divadle wayang,¹²³ čímž se šíří dále i mezi mladou generací. Také Mahábhárata se dočkala komiksového zpracování R. A.

¹¹⁷ DUBOVSKÁ, Zorica, Tomáš F. PETRŮ a Zdeněk ZBOŘIL, 2005. *Dějiny Indonésie*, s. 396.

¹¹⁸ *Ibid.*, s. 393–394.

¹¹⁹ SARKAR, Himansu Bhusan, 1934. *Indian Influences on the Literature of Java and Bali*. Dostupné z: <https://archive.org/details/in.gov.ignca.12444>, s. 322.

¹²⁰ Jayabhaya panoval v letech 1130–1159 království Kediri na východní Jávě. Proslavil se jednak tím, že pod svou vládou opět sjednotil dvě dříve rozdělená království Kediri a Janggala, ale také proroctvím, ve kterém předpověděl, že zemi čeká 350 let vlády bílého buvola, tři roky vlády žluté opice a po následném období svárů a konfliktů nastane rozkvět Nusantary (ostrovní části jihovýchodní Asie). Zemi o stovky let později kolonizovali na 350 let Holanďané, tři roky byla okupována Japonci a nyní čeká na slíbený rozkvět a blahobyt.

¹²¹ DUBOVSKÁ, Zorica, Tomáš F. PETRŮ a Zdeněk ZBOŘIL, 2005. *Dějiny Indonésie*, s. 393.

¹²² *Ibid.*, s. 394.

¹²³ Wayang je tradiční stínové divadlo, více o něm viz níže.

Kosasihem.¹²⁴ Příběh tohoto eposu je stále aktuální i pro moderní literaturu. Burhan Nurgiantoro a Anwar Efendi tvrdí, že hrdinové Mahábháraty jsou mezi autory známější a populárnější než hrdinové Rámájany. Ze 13 děl moderní literatury, čerpající z indických eposů, které si vybrali k výzkumu, rozpracovávalo Mahábháratu celkem devět autorů. V některých dílech se však můžeme setkat dokonce s postavami obou eposů zároveň. Postavy jsou na rozdíl od originálního eposu spíše charakterově černobílé, jsou většinou buď ryze kladné nebo naopak ryze záporné.¹²⁵

3.2.3 Ostatní literatura

Eposy nebyly jedinou literaturou, která si našla z Indie svou cestu na Jávu. Existuje řada dalších spisů, děl, příběhů, pohádek a mýtů, které nejsou přímo spojeny s výše zmíněnými indickými eposy, ale pocházejí z hinduistické nebo buddhistické filozofie a mytologie. Ve starojavánské literatuře si tato díla vydobyla důležité postavení a autoři se k nim často vraceli v různých zpracováních i v pozdějších obdobích.

Nejvíce literatury indického původu je náboženského charakteru. Mezi spisy, které jsou přímo či nepřímo spojeny s duchovní literaturou Indie a dodnes jsou drženy v úctě, patří například Bhuvanakosa, Bhuvanasamksepa, Tattva Sang Hyang Mahajnana, Brhaspati Tattva či Sang Hyang Kamahayanikan. Existuje také mnoho hinduistických a buddhistických zpěvů a manter, které mají svůj původ v Indii. Tato díla byla sepsána částečně v sanskrtu a částečně ve starojavánštině, nejčastější jsou šivaistického a buddhistického směru, méně častá jsou díla višnuistická. Některé z nich pak však vykazují znaky synkrese šivaismu s buddhistickou filozofií a naopak.¹²⁶

Jedním z děl inspirovaných hinduistickou mytologií je kakawin Smaradahana, sepsaný básníkem Mpu Dharmajou. Jeho báseň čerpá inspiraci z indických puránových textů a pojednává o bohu lásky, Kámovi, který má vzbudit v bohu Šivovi lásku ke krásné Parvatí, aby se z jejich svazku narodil syn Ganéša, který porazí krále démonů. V jeskyni na hoře Mehru, kde Šiva dlí v hluboké meditaci, Káma napíná luk, aby vystřelil květinový šíp lásky k bohu, který, jak se zdá, je zcela pohroužen v jogickém rozjímání, Šiva však otevírá své třetí oko a sežehne svým hněvem boha lásky na prach. Káмова manželka Ratih se rovněž vrhá do plamenů a oba milenci se následně setkávají v dalších inkarnacích a v některých se rodí dokonce až na

¹²⁴ NADEAU, Kathleen M. a Jeremy A. MURRAY, [2016]. *Pop Culture in Asia and Oceania*, s. 102.

¹²⁵ NURGIANTORO, Burhan a Anwar EFENDI, 2017. Re-actualisation of puppet characters in modern Indonesian fictions of the 21st century. Dostupné z: <http://ejournal.ukm.my/31/article/view/16705>, s. 144.

¹²⁶ SARKAR, Himansu Bhusan, 1934. *Indian Influences on the Literature of Java and Bali*. Dostupné z: <https://archive.org/details/in.gov.ignca.12444>, s. 18–34.

Jávě.¹²⁷ V moderní době se tématem této básně z 12. století zabýval například zakladatel časopisu Tempo a autor období Angkatan '66, Goenawan Muhamad, který napsal báseň Asmaradana.¹²⁸

Ve druhé polovině 14. století sepsal Mpu Tantular také dílo Sutasoma, které bylo na rozdíl od ostatních děl inspirováno buddhismem.¹²⁹ Vypráví o dobrodružstvích inkarnovaného bódhisattvy Sutasomy. Tento příběh se rozšířil i do mnoha dalších částí Asie, najdeme ho také například v Tibetu, Číně, Japonsku a vedle Jávy i na některých dalších ostrovech dnešní Indonésie. Dílo je jedním z příkladů propojení hinduistické a buddhistické filozofie.¹³⁰

Množství příběhů z indické mytologie obsahuje také lidová slovesnost, potažmo pohádky a bajky. Vyprávěné příběhy byly především výchovným prostředkem a často sloužily i jako kritika poměrů doby, ve které byly vyprávěny. Lidem je předával lidový vypravěč *pawang*, šířil je tak mezi prosté obyvatele. Na rozdíl od stínového divadla, kterému vévodily indické epy Rámájana a Mahábhárata, ve vyprávěných příbězích dominovali hrdinové i místní prvky, někdy se však prolínaly animistické i hinduistické postavy a příběhy a jejich původ není vždy snadné určit s jistotou. Například „strašidlo *rahu*“, kterého se bojí Měsíc a ukrývá se před ním do temnot, jak Zorica Dubovská zmiňuje v předmluvě své knihy lidových pohádek,¹³¹ má svou předlohu pravděpodobně v *asurovi* (démonovi) Rahu z mytologie indické. Zde se démon Rahu v převleku vmísil mezi bohy, když pili nápoj nesmrtnosti *Amrtu*, napil se ho také a stal se nesmrtným. Slunce a Měsíc ho však odhalili a prozradili ho bohu Višnuovi, který mu za trest sťal hlavu svým diskem. Protože však byl již Rahu po požití nápoje *Amrta* nesmrtným, nezemřel a chtěl se pomstít oběma nebeským tělesům za své prozrazení. Jeho hlava, které se nadále říkalo Rahu, začala pronásledovat Měsíc, aby ho pozřela, jeho tělo, pojmenované Ketu, se rozběhlo za Sluncem. Lidé si vysvětlovali zatmění těchto nebeských těles tím, že je démon dohnal a postupně spolkl. Zorica Dubovská postavu Ketu nezmiňuje, nicméně například v Barmě se tento příběh zachoval také pouze s démonem Rahu.¹³² Jak v hinduistické mytologii, tak v javánském příběhu se jedná o zápornou postavu, která se váže ke konkrétnímu přírodnímu jevu a je zřejmé, že se rozšířila i do mytologií dalších

¹²⁷ SARKAR, Himansu Bhusan, 1934. *Indian Influences on the Literature of Java and Bali*. Dostupné z: <https://archive.org/details/in.gov.ignca.12444>, s. 307–312.

¹²⁸ SUYITNO, Suyitno, 2017. New Asmaradana in Indonesian Contemporary Poetry and Malayan Pop Song. Dostupné z: <https://search.proquest.com/openview/5bd8b637dee0e404a312cd8fac157116/1?pq-origsite=gscholar&cbl=4413477>, s. 88.

¹²⁹ DUBOVSKÁ, Zorica, Tomáš F. PETRŮ a Zdeněk ZBOŘIL, 2005. *Dějiny Indonésie*, s. 394.

¹³⁰ SARKAR, Himansu Bhusan, 1934. *Indian Influences on the Literature of Java and Bali*. Dostupné z: <https://archive.org/details/in.gov.ignca.12444>, s. 318–320.

¹³¹ DUBOVSKÁ, Zorica, 1966. *Indonéské lidové pohádky*, s. 5.

¹³² KOCHHAR, R. K. Rahu, 1990. Rahu in the Burmese Tradition. Dostupné z: <http://adsabs.harvard.edu/full/1990QJRAS..31..257K>, s. 257.

indianizovaných států. Je rovněž možné, že indickou předlohu má i „zlý kála, lačný lidské krve“,¹³³ v hinduistické mytologii existuje toto jméno v mužské i ženské podobě, Kála i Kálí, obě postavy jsou spojeny se zlem či hněvem. *Kála* s původním významem „čas“ se postupně proměnil v „čas zkázy“ či „smrt“. Je jednou z mnoha forem boha Šivy¹³⁴ a je zmíněn i v javánském spisu Tantu Panggalaran jako Kala-Rudra.¹³⁵

Také některé bajky, v Indonésii tak oblíbené, mají své indické předlohy, a to například sanskrtské texty Hitopadéšu, Pančatantru či buddhistické džátaky. Mnoho bajek má však místní původ a existují v těch oblastech dnešní Indonésie, kam indianizace již nedosáhla. I bajky mají především edukativní charakter.¹³⁶

¹³³ DUBOVSKÁ, Zorica, 1966. *Indonéské lidové pohádky*, s. 5.

¹³⁴ O'FLAHERTY, Doniger Wendy, 1976. *The origins of evil in Hindu mythology*, s. 212–213.

¹³⁵ HOOYKAAS, Jacoba, 1961. The Myth of the Young Cowherd and the Little Girl. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/27860295?seq=1>, s. 275.

¹³⁶ DUBOVSKÁ, Zorica, 1966. *Indonéské lidové pohádky*, s. 7.

4. Tradiční umění

Javánské tradiční umění má velmi hluboké kořeny, některé sahají až do období před příchodem indických vlivů. Vědci se v minulosti často zabývali otázkou, které složky tradičního umění jsou autochtonní, případně jak a čím byly v průběhu věků ovlivňovány. Kulturní tradice Jávy jsou v mnoha ohledech podobné některým indickým tradicím, jak však dále uvidíme, směr vlivu není vždy jednoznačný a není jednoduché určit jeho pravý původ.

4.1 Divadlo

Tradiční javánské divadlo se nazývá *wayang*, význam tohoto slova v javánštině je „stín“. Tradiční divadlo bylo vždy spojeno s náboženstvím, mělo roli edukační, a dokonce i exorcistickou.¹³⁷ Tato umělecká forma je jako hodnotná tradice hluboce zakořeněna v povědomí celé indonéské společnosti a její filozofické hodnoty zůstávají pro indonéskou populaci významné již celá staletí.¹³⁸

Představení je možné rozdělit do sedmi kategorií:

- 1) *wayang kulit* – s perforovanými koženými loutkami, jejichž stín se odráží na plátěnou stěnu; zpracovává příběhy z indických eposů Rámájany a Mahábháraty
- 2) *wayang gedog* – také s koženými loutkami na plátěném pozadí, hlavním hrdinou je Raden Panji, princ z Janggaly.
- 3) *wayang kelitik* či *karucil* – s plochými dřevěnými loutkami
- 4) *wayang golek* – s trojrozměrnými dřevěnými loutkami
- 5) *wayang topeng* – hraný herci s maskou na tváři
- 6) *wayang wong* či *orang* – představení hrané živými herci
- 7) *wayang beber* – jednotlivé scény se rozvíjejí na kresbách ze svitku¹³⁹

Patrně nejznámější divadelní formou na Jávě je *wayang kulit*, tedy loutkové stínové divadlo. Na pozadí bílého plátna rozehrávají své příběhy ploché vyřezávané loutky z buvolí kůže, které vodí *dalang*, loutkový animátor. Není zcela jasné, kdy a za jakých podmínek wayang vznikl, první literární zmínky o něm získáváme právě z díla Arjunawiwaha Mpu

¹³⁷ DUBOVSKÁ, Zorica, Tomáš F. PETRŮ a Zdeněk ZBOŘIL, 2005. *Dějiny Indonésie*, s. 406.

¹³⁸ NURGIANTORO, Burhan a Anwar EFENDI, 2017. Re-actualisation of puppet characters in modern Indonesian fictions of the 21st century. Dostupné z: <http://ejournal.ukm.my/31/article/view/16705>, s. 142.

¹³⁹ SARKAR, Himansu Bhusan, 1934. *Indian Influences on the Literature of Java and Bali*. Dostupné z: <https://archive.org/details/in.gov.ignca.12444>, s. 287–302.

Kanwy. Na Jávě je nejoblíbenějším tématem pro tuto divadelní formu indický epos Mahábhárata, dále pak Rámájana a scény z hinduistické mytologie.¹⁴⁰

Této divadelní formě se také říká *wayang purwa*, přičemž je pravděpodobné, že „*purwa*“ pochází ze sanskrtského „*parvan*“, jak byly nazývány jednotlivé knihy eposu Mahábhárata, která byla jedním z nejčastějších zdrojů wayangových příběhů. Ze všech divadelních forem je pravděpodobně nejstarší. Předpokládá se, že jeho kořeny sahají až do období před příchodem hinduistických vlivů, tedy k animismu. Vědci tak usuzují na základě bližšího prozkoumání komických postav stínového divadla: Semara a jeho dvou synů, Petruka a Garenga. Ty totiž v originálním indickém eposu nenajdeme. Semar vystupuje ve wayangových příbězích indonéské Mahábháraty jako služebník bratrů Pánduovců a doprovází je na cestách nejen svou přítomností, ale i svou moudrostí a důvtipem. Tyto postavy musely být v předhinduistické době v javánském stínovém divadle zcela zásadní, protože se na jevišti udržely i po příchodu indických vlivů. Patrně mohlo jít o starojavánské praotce, předky, kteří byli uctíváni prostřednictvím divadelního představení.¹⁴¹ Semar je dodnes považován za patrona Jávy.

Odhalit původ stínového divadla na území dnešní Indonésie je velmi složité. Stínová divadla existují či existovala také v Indii, Číně, Kambodže, v Siamu, na Malajském poloostrově, a dokonce i v Turecku. Vyjma Turecka měla Jáva v dávné minulosti kontakt se všemi výše zmíněnými zeměmi. Indonéský *wayang* je velmi podobný indickému stínovému divadlu, využívá plátna a kožených loutek. Proti však hovoří fakt, že terminologie indonéského *wayangu* využívá javánské názvy, nikoli převzaté ze sanskrtu, což by v případě ovlivnění indickým stínovým divadlem bylo očekávatelné. Ani Čína pravděpodobně není kolébkou indonéského stínového divadla, Siam a Kambodža jsou naopak ovlivněny Jávou – některé termíny, jako například javánský výraz „*lakon*“ (divadelní hra, drama) najdeme i jako terminus technicus ve stínovém divadle těchto zemí. Je zde tedy jistá pravděpodobnost, že *wayang* je záležitostí lokální tradice a nebyl importován z jiné země.¹⁴² *Wayang kulit* byl v roce 2003 zařazen do světového dědictví UNESCO.

Na západní Jávě je oblíbený *wayang golek*, loutkové divadlo hrané s nádherně zdobenými trojrozměrnými loutkami, oděnými do batikových látek, který vznikl nejspíše až počátkem 19. století a rovněž se věnuje nejčastěji příběhům Rámájany a Mahábháraty.

¹⁴⁰ DUBOVSKÁ, Zorica, Tomáš F. PETRŮ a Zdeněk ZBOŘIL, 2005. *Dějiny Indonésie*, s. 406–410.

¹⁴¹ SARKAR, Himansu Bhusan, 1934. *Indian Influences on the Literature of Java and Bali*. Dostupné z: <https://archive.org/details/in.gov.ignca.12444>, s. 288-292.

¹⁴² *Ibid.*, s. 293-294.

Stejným tématům se věnuje také zcela jedinečný divadelní žánr zvaný *wayang beber*. Během tohoto představení *dalang* postupně rozvíjí a posunuje svitek tence zpracované stromové kůry nebo bavlněné látky a odhaluje tak příběh na svitku zakreslený, který doprovází svým vyprávěním. V dobách nástupu islámu byl tento typ divadla využíván za účelem zavedení islámských prvků do místní kultury a přinášel divákům různé islámské příběhy.¹⁴³

Jednou z tradičních forem divadla je i *wayang kelitik* či *wayang karucil*. Jedná se o loutkové divadlo, přestože loutky jsou ploché. Někteří vědci se domnívají, že tento žánr vznikl v období říše Majapahit, není však spojován s náboženstvím, jedná se čistě o zábavu, která však může trvat i několik dní.¹⁴⁴

Herci hraný je *wayang topeng*, jejich tváře zde zakrývají masky. Stejně jako *wayang wong* je i *topeng* doprovázen hudbou a tancem, zde však herci napodobují loutku, jejíž masku prezentují. Tento divadelní žánr je nejspíše podobného stáří jako stínové divadlo, je totiž zmíněn v mnohých starých spisech. Ačkoli se někteří vědci domnívají, že tento druh umění by mohl mít indické kořeny, Himansu Bhusan Sarkar toto odmítá s tvrzením, že podobné výjevy lze pozorovat i u mnohých starých kmenů a etnik, která nebyla navzájem mezi sebou v kontaktu.¹⁴⁵

Velmi oblíbený je i dnes také již zmíněný *wayang wong*, divadelní představení hrané lidmi (doslova lidský *wayang*), zde jsou opět rozpracovávány především příběhy indických eposů. Velice populární a turisty často navštěvovaná jsou hudebně-taneční představení přímo v kulisách hinduistického chrámu Lara Jonggrang. *Wayang wong* vznikl z tanečního dramatu s maskami, které bylo oblíbené na javánských panovnických dvorech již v 11. století. Ve druhé polovině 18. století se pak *wayang wong* rozvinul jako nová forma tanečního dramatu, tentokrát tančená již bez masek. Každá postava dramatu měla přesně daný charakter a herci byli vybíráni na základě podobnosti s postavou, kterou měli ztvárňovat, mužské role měly výrazně složitější charakterové vlastnosti než role ženské.¹⁴⁶

V minulosti bylo stínové divadlo využíváno také k politickým účelům, politické strany se ztotožňovaly s čestnými Pánduovci a směřovaly svou propagandu v dramatické formě na prosté lidi, především méně vzdělané venkovany.¹⁴⁷

¹⁴³ DUBOVSKÁ, Zorica, Tomáš F. PETRŮ a Zdeněk ZBORIL, 2005. *Dějiny Indonésie*, s. 411–412.

¹⁴⁴ SARKAR, Himansu Bhusan, 1934. *Indian Influences on the Literature of Java and Bali*. Dostupné z: <https://archive.org/details/in.gov.ignca.12444>, s. 302.

¹⁴⁵ *Ibid.*, s. 303.

¹⁴⁶ SOEDARSONO, 1969. *Classical Javanese Dance: History and Characterization*. *Ethnomusicology*. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/850002?origin=crossref>, s. 500–501.

¹⁴⁷ RESINK, Gertrudes Johan, 1975. *From the old Mahabharata-to the new Ramayana-order*. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/27862979?seq=1>, s. 215.

I dnešní tradiční javánské divadlo tedy zpracovává převážně látku klasických indických eposů, které jsou i přes svůj věk stále velice oblíbené a v této formě jsou součástí mnohých významných událostí v životě Javánců, jakými jsou například svatby, narození dítěte a další slavnostní příležitosti. Javánci věří, že divadelní představení přinese dané události štěstí a požehnání.

4.2 Hudba

Indianizace s sebou přinesla i změny v hudbě, především v dvorské a chrámové. Skrze královský dvůr a náboženské rituály pak tyto změny pronikaly dále do umění a vytvářely tak jeho novou podobu. Hudební texty však vycházely ze sanskrtských a pálijských textů a pro běžné obyvatelstvo venkova byly tudíž těžko uchopitelné, proto mimo královské dvory a chrámy docházelo ke změnám pomaleji a hudba se zde vyvíjela odlišně. Lidé zde užívali bambusové a dřevěné hudební nástroje místo kovových a dále praktikovali původní hudební prvky.¹⁴⁸

Německý etnomuzikolog Artur Simon je toho názoru, že v Indonésii bylo dříve užíváno více indických hudebních nástrojů, které zde většinou už dnes nenajdeme. Některé jsou znázorněny v basreliéfech buddhistické stupy Borobudur a hinduistického chrámového komplexu Prambanan na střední Jávě. Jedním z mála nástrojů, který se dochoval do dnešních dnů, je člunková loutna *kecap*.¹⁴⁹ Loutna vznikla z klasického indického hudebního nástroje s podobným indickým názvem *kacchapi veena*, byla hojně využívána především na Sumatře a na Jávě.¹⁵⁰

Dalším hudebním nástrojem, jehož název je odvozen ze sanskrtu, je *gangsa*. Původní sanskrtský název zněl *kamsa* a označoval kovový gong, na Jávě a na Bali se jedná o metalofony, které jsou nedílnou součástí gamelanového orchestru. Tyto gongy bývají zobrazené na reliéfech hinduistických chrámů v Indii i v Indonésii a byly nejspíše také předmětem obchodu, protože byly nalezeny ve vracích lodí z 10. – 13. století.¹⁵¹

Také některé z bubnů, užívané v gamelanovém orchestru a tradiční javánské hudbě, jako například *ketipung*, *kendhang gendhing* nebo *ciblon*, odkazují na autochtonní indické

¹⁴⁸ ARSENIO, Nicolas, 2011. Early Musical Exchange between India and Southeast Asia. MANGUIN, Pierre-Yves, A. MANI a Geoff WADE. *Early interactions between South and Southeast Asia: reflections on cross-cultural exchange*, s. 347–348.

¹⁴⁹ SIMON, Artur, 2010. Southeast Asia: Musical Syncretism and Cultural Identity. Dostupné z: https://www-jstor-org.ezproxy.is.cuni.cz/stable/23512081?seq=1#metadata_info_tab_contents, s. 26.

¹⁵⁰ Ibid, s. 26.

¹⁵¹ ARSENIO, Nicolas, 2011. Early Musical Exchange between India and Southeast Asia. MANGUIN, Pierre-Yves, A. MANI a Geoff WADE. *Early interactions between South and Southeast Asia: reflections on cross-cultural exchange*, s. 349.

hudební nástroje. Na Jávě však již natolik zdomácněly, že je Javánci považují za javánské tradiční hudební nástroje a jejich indický původ si vůbec nepřipouští.¹⁵²

Vliv moderní Indie nelze upřít ani populárnímu synkretickému indonéskému hudebnímu stylu *dangdut*, který mimo jiné čerpá především z indické filmové hudby. Tento hudební styl vznikl počátkem sedmdesátých let a bylo na něj nahlíženo jako na jednoduchou hudbu nižších společenských vrstev. Nevázaný taneční projev dangdutových zpěvaček vždy budil nevoli ortodoxních muslimů.¹⁵³ Na dangdut působí i arabská či malajská hudba a jsou zde využívány indické perkusové nástroje, především bubínky zvané *tabla*.¹⁵⁴

4.3 Tanec

Tanec hrál u javánského dvora důležitou roli. Ve starém spisu *Nagarakertagama* je dokonce zmínka o tom, že Hayam Wuruk se sám na tanci podílel jako představitel hlavní role či jako *dalang*,¹⁵⁵ což patrně nebylo zcela obvyklé. Panovníci se tance spíše neúčastnili, ale byli jeho velkými milovníky. V keratonu probíhala výuka tance mladých dívek, tančili i vojáci a členové královy osobní stráže. Vystoupení probíhala pro potěšení panovníka ve venkovním otevřeném pavilonu zvaném *pendopo*.¹⁵⁶

Dvorské tance by se daly rozdělit do tří kategorií:

1. ženské tance, při kterých se užívá především abstraktních pohybů, doprovodná hudba vychází mimo jiné z i písní obsažených v Mahábháratě
2. válečnické tance – předváděné muži, pohyb znázorňuje stylizovaný boj
3. taneční drama (již výše zmíněný *wayang wong*), tančí ženy i muži – představují postavy a příběhy Mahábháraty, Rámájany a další. I v tanci vždy byly – a stále jsou – velmi oblíbené příběhy z velkých indických eposů.¹⁵⁷

¹⁵² BECKER, Judith, 2019. *Traditional Music in Modern Java: Gamelan in a Changing Society*. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/j.ctv9zctj8>, s. 225.

¹⁵³ WALLACH, Jeremy, 2014. Notes on Dangdut Music, Popular Nationalism, and Indonesian Islam. BARENDREGT, Bart A. a Philip YAMPOLSKY. *Sonic Modernities in the Malay World: a History of Popular Music, Social Distinction and Novel Lifestyles (1930s-2000s)*. Dostupné z: <https://brill.com/view/book/edcoll/9789004261778/B9789004261778-s010.xml>, s. 249-250.

¹⁵⁴ PIOQUINTO, Ceres, 1998. A Musical Hierarchy Reordered: Dangdut and the Rise of a Popular Music. Dostupné z: https://icu.repo.nii.ac.jp/index.php?action=pages_view_main&active_action=repository_action_common_download&item_id=2733&item_no=1&attribute_id=22&file_no=1&page_id=13&block_id=17, s. 86.

¹⁵⁵ DUBOVSKÁ, Zorica, Tomáš F. PETRŮ a Zdeněk ZBOŘIL, 2005. *Dějiny Indonésie*, s. 413.

¹⁵⁶ BRAKEL, Clara, 1976. The Court Dances of Central Java and their Relationship to Classical Indian Dancing. Dostupné z: http://www.persee.fr/web/revues/home/prescript/article/arch_0044-8613_1976_num_11_1_1272, s. 155-156.

¹⁵⁷ *Ibid.*, s. 157-161.

Vědci se zcela neshodují v tom, zda měly indické vlivy dopad i na tanec samotný. Někteří, mezi něž patří například i etnomuzikoložka Miriam Morrison, nepochybuji o tom, že v pohybech javánského tance lze rozeznat prvky tradičních indických tanců, jakými je kupříkladu jihoindický chrámový tanec *bharata natyam*,¹⁵⁸ jiní, jako například Clara Brakel,¹⁵⁹ jsou opačného názoru, podle nich lze těžko z javánských tanečních pohybů odpozorovat vliv indického tanečního umění. Při bližším pozorování a srovnání se podobnost spíše vytrácí, nicméně tento fakt je velice těžké dokázat. Indický tanec se navíc opírá o taneční nauku obsaženou v textu *Natyasastra*,¹⁶⁰ zatímco v tradici javánského tance jakýkoli podobný text chybí.¹⁶¹ Zde ale oponuje Dr. Alessandra Iyer poukázáním na skutečnost, že hinduistické vědění bylo často předáváno pouze orálně, a tudíž nepřítomnost *Natyasastry* na Jávě není důkazem, že zde nebyla známa. Naopak mnohé důkazy z oblasti jazykové a literární dávají tušit, že javánské panovnické dvory tento naučný spis znaly. Stará javánština totiž přejala klíčové výrazy, které tento spis obsahuje (například výraz „*bawa*“ či „*rasa*“ – viz výše).¹⁶²

Pro vliv indického tance hovoří i podobnost některých postojů a pozic při srovnání indického a javánského tradičního tanečního stylu, zejména vyniká podobnost postavení paží a nohou. Na jedné straně jsou zde argumenty podporující tezi indického vlivu v javánském tanci: na basreliéfech buddhistické stupy Borobudur i hinduistického chrámového komplexu Prambanan jsou znázorněny postavy v pozicích odkazujících na tradiční indické tance.¹⁶³ Na straně druhé zmiňuje Clara Brakel argumentaci F. D. K. Bosche, který namítá, že není zcela jasné, do jaké míry tato zobrazení odpovídají situaci v dané době. Může jít pouze o inspiraci indickou chrámovou výzdobou, ne o znázornění používaných tanečních prvků.¹⁶⁴ V javánském tanci také nenajdeme pro indický klasický tanec tolik typické pohyby rukou zvané *mudry*. Javánský tanec zná pouze velmi omezený počet těchto pozic, ty však byly součástí dvorských obřadů, například spojení dlaní při pozdravu zvaném *anjali*.¹⁶⁵

¹⁵⁸ MORRISON, Miriam, 1975. The Expression of Emotion in Court Dances of Yogyakarta. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/833925>, s. 2.

Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/833925?origin=crossref> (26.6.2017)

¹⁵⁹ BRAKEL, Clara, 1976. The Court Dances of Central Java and their Relationship to Classical Indian Dancing. Dostupné z: http://www.persee.fr/web/revues/home/prescript/article/arch_0044-8613_1976_num_11_1_1272, s. 162.

¹⁶⁰ *Natyasastra* je tradiční text o taneční nauce psaný v sanskrtu, v podstatě učebnice divadelního umění.

¹⁶¹ BRAKEL, Clara, 1976. The Court Dances of Central Java and their Relationship to Classical Indian Dancing. Dostupné z: http://www.persee.fr/web/revues/home/prescript/article/arch_0044-8613_1976_num_11_1_1272, s. 162–163.

¹⁶² IYER, Alessandra, 1996. Prambanan Revisited: a Fresh Perspective on the Dance Sculptures of Candi Śiwa. Dostupné z: http://www.persee.fr/web/revues/home/prescript/article/befeo_0336-1519_1996_num_83_1_2404, s. 172.

¹⁶³ *Ibid.*, s. 173.

¹⁶⁴ BRAKEL, Clara, 1976. The Court Dances of Central Java and their Relationship to Classical Indian Dancing. Dostupné z: http://www.persee.fr/web/revues/home/prescript/article/arch_0044-8613_1976_num_11_1_1272, s. 162.

¹⁶⁵ *Ibid.*, s. 162–163.

Stále ale chybí jednoznačný důkaz, který by dokázal, či vyvrátil, že javánský tanec čerpal inspiraci z tance indického, proto zatím vše zůstává v rovině spekulací.

4.4 Batik

Batik je tradiční způsob barvení látek s použitím vosku. Horký včelí vosk je aplikován pomocí nástroje zvaného *canting* – má bambusovou rukojeť, která je na jednom konci seříznuta, v ní je vsazena malá nádobka s hubičkou, do níž se nabírá horký vosk. Ten pak při správném nastavení vytéká hubičkou na látku a při zručném zacházení vytváří umné vzory. Vosk se může rovněž nanášet kovovým razítkem, kterému Indonésané říkají *cap*. Při barvení jsou postupně střídány různé barvy a zároveň voskem překrývány různé plochy látky. Místa, na která je vosk nanesen, se neobarví, vznikají tak jedinečné vzory – ty tradiční mohou být pravidelné, abstraktní, mýtické, květinové, s přírodními či wayangovými motivy, některé vzory směli nosit pouze členové královské rodiny. Název této techniky pochází z javánštiny: „*tik*“ znamená „tečka“, tečkami jsou motivy zdobené do nejmenších detailů.¹⁶⁶

Barvení textilií bylo historicky doloženo na mnoha místech světa. Techniku vzorování za pomoci rezervní látky pak používali již staří Egypťané, Sumerové či Peruánci, používali ji nejen při barvení tkanin, ale i v hrnčířství.¹⁶⁷ Místo vosku používali také jíl či pastu z vhodných rozemletých plodů či škrobu. Podobný způsob barvení a zdobení látek je znám také z Indie, Číny, Japonska, Thajska, Evropy i Afriky.¹⁶⁸

Patrně první zmínky o batikových látkách ze souostroví pochází z čínských kronik ze 6. století, kde jsou líčena bavlněná roucha zaslaná balijským princem čínskému vládci. Čínská dynastie Tang (618 – 907 n. l.) se pak ve svých kronikách zmiňuje o tom, že Javánci se oblékají do krásných bavlněných oděvů. Také kroniky dynastie Sung (960 – 1279 n. l.) se rozepisují o nevědně krásně vzorovaných látkách zaslaných do Číny.¹⁶⁹

Řada vědců se shoduje v názoru, že javánská kultura absorbovala indické vlivy i v případě tradiční výroby batiku, například v oblasti vzorů či postupech při jeho tvorbě,¹⁷⁰ nejsou

¹⁶⁶ ADAM, Tassilo, 1934. *The Art of Batik in Java*. Dostupné z: https://raptor.cs.arizona.edu/patterns/weaving/articles/nb34_btk.pdf, s. 3-4.

¹⁶⁷ Ibid, s. 2.

¹⁶⁸ ELLIOTT, Inger McCabe, 2004. *Batik, fabled cloth of Java*, s. 22.

¹⁶⁹ FORMAN, Bedřich, 1988. *Indonesian Batik & Ikat: Textile Art-Threads of Continuity*, s. 22-23.

¹⁷⁰ Např. STEPHENSON, Nina, 1993. *The Past, Present, And Future Of Javanese Batik: A Bibliographic Essay*. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/27948560?seq=1>, s. 107.

nebo WESSING, Robert, 1986. *Wearing the Cosmos: Symbolism in Batik Design*. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/40860214?seq=1>, s. 44.,

také ADAM, Tassilo, 1934. *The Art of Batik in Java*. Dostupné z:

však zdaleka jednotní v názoru, zda jde o techniku místní – a pokud ne, jakým směrem se tento způsob zdobení látek do oblasti dnešní Indonésie dostal. Elliott připouští možnost, že tato technika přešla z Indie do Egypta a o 700 let později se již používala i v Číně, odkud pokračovala dále do Japonska.¹⁷¹ Bedřich Forman nabízí dvě cesty, kterými se batik mohl šířit: v prvním případě dospěla tato technika na Jávu z Egypta přes Indii, v případě druhém byla vyvinuta na Jávě, odtud byla přenesena do Indie a z Indie se pak se šířila do Egypta.¹⁷² Některé teze tedy považují za kolébkou batiku Egypt, jiné Indii nebo Jávu. Není jisté, zda tento spor bude někdy rozsouzen spolehlivými podklady, jisté však je, že v Indonésii byla tato technika dovedena k dokonalosti (mimo jiné – také právě díky používání *cantingu*, v němž je právě Indonésie výjimkou, jinde se totiž tradičně tohoto nástroje neužívalo¹⁷³) a byla právem zařazena na seznam UNESCO.

https://raptor.cs.arizona.edu/patterns/weaving/articles/nb34_btk.pdf, s. 3.

¹⁷¹ ELLIOTT, Inger McCabe, 2004. *Batik, fabled cloth of Java*, s. 22.

¹⁷² FORMAN, Bedřich, 1988. *Indonesian Batik & Ikat: Textile Art-Threads of Continuity*. s. 22.

¹⁷³ STEPHENSON, Nina, 1993. *The Past, Present, And Future Of Javanese Batik: A Bibliographic Essay*. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/27948560?seq=1>, s. 107.

5. Náboženství

5.1 Hinduismus

Hinduismus je náboženský a filozofický směr nebo spíše nábožensko-sociální společenský systém. Není zjeveným náboženstvím, postrádá zakládající osobu. Hinduistou se člověk nestává, ale rodí, příslušnost k hinduismu totiž určuje komunita, ze které pocházejí rodiče dítěte. Základní představu o stvoření a chodu světa poskytují hinduistům Védy. Toto náboženství má poměrně rozsáhlý božský pantheon, nejdůležitější je však trojice Trimúrti – Brahma, Višnu a Šiva, která v hinduistické mytologii spravuje nejen náš svět, ale celý vesmír. Brahma je stvořitelem, Višnu je udržovatelem a ochráncem, Šiva ničitelem, ovšem ne pouze v negativním smyslu – vždy musí být něco zničeno, aby mohlo být stvořeno něco nového. Vedle božské Trimúrti obsahuje hinduismus celou škálu dalších bohů.¹⁷⁴

Z filozofického hlediska má každý člověk svou individuální duši, tzv. *átmá*, která se na kosmické úrovni spojuje s nejvyšším duchem, tzv. *brahma*. *Átmá* každého člověka nezaniká ani po jeho smrti, nýbrž přechází do další tělesné schránky v procesu reinkarnace (znovuzrození), který je jedním ze základních bodů hinduistické víry. Postavení, do kterého se člověk znovuzrodí, ovšem není náhodné. Je podmínováno karmanovým zákonem, který si lze představit jako úložiště našich skutků z životů předchozích i toho současného. Čím lepší tyto skutky jsou, tím spíše můžeme doufat v příznivé okolnosti našeho dalšího zrození a naopak, čím hůře se chováme, tím složitější bude naše situace v dalším životě.¹⁷⁵

Již v hinduismu se objevuje myšlenka, že z onoho koloběhu neustálého zrození se lze vysvobodit skutečným poznáním o sobě, životě i vesmíru. Tuto myšlenku, zvanou *móksa*, dále rozvinul buddhismus a věnoval se převážně způsobu osvobození koloběhu života, zvaného Sansára.¹⁷⁶

Hinduistická společnost není rovnostářská, dělí se na 4 varny, které určují způsob života každého člověka – jeho postavení ve společnosti, zaměstnání, kterým se smí věnovat, činnosti, které smí a nesmí dělat, obřady, které smí a nesmí vykonávat. Nejvyšší varnu představují bráhmani, kněží. Jejich posláním je náboženství a vše s ním spojené. Vedou obřady v chrámech i mimo něj, vyučují a uchovávají posvátné starobylé vědění napříč generacemi. Varna kšatrijů (indonésky *satria*) je varnou válečníků a vysoké aristokracie, odsud pocházejí panovníci a

¹⁷⁴ ZBAVITEL, Dušan, 1997. *Bohové s lotosovými očima: hinduistické mýty v indické literatuře tří tisíciletí*, s. 15–18.

¹⁷⁵ *Ibid*, s. 16.

¹⁷⁶ *Ibid*, s. 16–17.

králové, kteří by měli být ochránci ostatních. Vaišjové jsou třetí varnou, patří sem vyšší řemeslníci, obchodníci, zemědělci či námořníci. Nejnižší kastou jsou šúdrové, představují služebníky všech ostatních varen, jejich údělem je služba. Existuje ještě jedna skupina, která byla ale postavena mimo varnový systém – nedotýkatelní či dalité. Zástupci ostatních varen věří, že kontakt s nimi může poškodit jejich vlastní karmickou čistotu, proto se jim většinou vyhýbají. Systém varen je dnes v Indii zakázán,¹⁷⁷ neoficiálně však funguje stále, protože je součástí nejen náboženského, ale i sociálního systému. V jihovýchodní Asii se však – s výjimkou ostrova Bali – tento systém neuchytil.

Dnešní hinduismus má v Indonésii mnoho podob, ale aby vyhověl státní ideologii Pancasila, která hlásá víru v jediného boha, všechny jeho formy mají jedno společné: oficiálně se jedná o monoteistické náboženství, bohatý hinduistický pantheon je považován za mnoho různých forem či vtělení jediného boha. Protože indonéská populace smí vyznávat pouze některé ze šesti náboženství povolených zákonem,¹⁷⁸ bývá pod kolonku „hinduista“ zahrnováno i množství dalších, zcela odlišných náboženství či náboženských proudů, které sice s tímto vyznáním mají pramálo společného, ale nejméně si s ním odporují. Příkladem jsou různé synkretické formy náboženství vzniklé na Jávě.

5.2 Buddhismus

Na rozdíl od hinduismu je buddhismus nábožensko-filozofickým systémem zjeveným. Jeho šíření je spojeno s osobou Gautamy Siddharty, který se podle buddhistické mytologie narodil asi 500 let před našim letopočtem, vyrůstal v přepychu mezi aristokracií, ale po poznání bolesti, nemoci a smrti odmítl bohatství a vydal se cestou poznání, na jejímž konci se stal Buddhou, probuzeným. Po zbytek života pak šířil mezi své přívržence učení o dosažení Nirvány, vysvobození z koloběhu života.

Základním kánonem buddhismu je Tripitaka, trojí koš vědění. Skládá se ze Sutrapitaky aneb koše súter, rozpravy a kázání Buddhy a jeho žáků, dále Vinajapitaky, koše disciplíny (pravidla mnišského chování) a Abhidarmapitaky, koše vyšších nauk – složitějších filozofických nebo psychologických textů.¹⁷⁹

¹⁷⁷ Systém varen byl v Indii postaven mimo zákon v roce 1950.

¹⁷⁸ Mezi náboženství, které je v Indonésii možné vyznávat, patří islám, křesťanství, protestantismus, hinduismus, buddhismus a konfucianismus.

¹⁷⁹ WILLIAMS, Paul a Anthony TRIBE, 2011. *Buddhistické myšlení: úplné uvedení do indické tradice*, s. 41–42.

Pilířem Buddhova učení jsou čtyři vznešené pravdy: první je ušlechtilá pravda o strasti – vše je strastné, druhá ušlechtilá pravda hovoří o příčině strasti – příčinou strasti je žádostivost, třetí vznešená pravda o zániku strasti dává naději, že žádosti je možné se zbavit, čtvrtá vznešená pravda o stezce vedoucí k zániku strasti učí, jak toho dosáhnout. Koloběh neustálého zrození a života (*sansára*) tak může být ukončen probuzením – prohlédnutím skutečné pravdy a následným vyvanutím.¹⁸⁰

Od původního buddhistického učení, zvaného *hínajána* (malá cesta), se později oddělil nový směr, kterému se začalo říkat *mahájána* (velká cesta). Na rozdíl od hínajánového směru, kde každý usiluje o své vlastní osvícení, v mahájánovém směru začínají vystupovat do popředí bódhisattvové – ti, kteří dosáhli osvícení, ale ještě nenahlédli Nirvánu, nevyvanuli a zůstávají, aby i ostatním pomohli k dosažení Nirvány.¹⁸¹ Asi ve 3. století našeho letopočtu začínají vznikat tantrické texty, na jejichž základě vznikla třetí cesta buddhismu, tzv. *vadžrajána* či *tantrajána*. Lidé vyznávající tento směr využívali tajné rituály, meditace a vizualizace, recitovali mocné mantry, a především uchovávali toto vědění pouze mezi iniciovanými. Tato škola se později na Jávě prosadila nejvíce.¹⁸²

K revitalizaci buddhismu došlo v Indonésii ještě za holandské nadvlády. O tuto filozofii se začali koncem 19. století zajímat samotní Nizozemci. Vzbudili i zájem místních obyvatel z vyšších společenských kruhů a rovněž zde žijící komunity etnických Číňanů, která obrat k tomuto náboženství chápala jako návrat ke svým tradicím. Významnou osobností indonéského buddhismu se stal Tee Boan An, který přijal buddhistické jméno Ashin Jinarakkhita.¹⁸³ Patřil mezi *peranakan*, etnické Číňany narozené v Indonésii.¹⁸⁴

Stejně jako hinduismus, i buddhismus se potýkal s problémem, jak naformulovat svá učení a nauky, aby byly v souladu s indonéskou státní ideologií Pancasila, proto Ashin Jinarakkhita s vysokými představiteli buddhistické obce vystoupil s nejvyšším buddhistickým bohem pojmenovaným Adi-Buddha, kterým se odkazoval na synkretickou formu javánského buddhismu z doby před příchodem islámu do souostroví. Adi-Buddha je zde forma jakéhosi pradávného božstva, ze kterého skrze meditaci vystupují ostatní nadpřirozené a božské bytosti obsažené v této víře. Inspirací pro toto pojetí jim však pravděpodobně nebyly starojavánské

¹⁸⁰ WILLIAMS, Paul a Anthony TRIBE, 2011. *Buddhistické myšlení: úplné uvedení do indické tradice*, s. 53–62.

¹⁸¹ DUBOVSKÁ, Zorica, Tomáš F. PETRŮ a Zdeněk ZBOŘIL, 2005. *Dějiny Indonésie*, s. 45.

¹⁸² WILLIAMS, Paul a Anthony TRIBE, 2011. *Buddhistické myšlení: úplné uvedení do indické tradice*, s. 199–203.

¹⁸³ BECHERT, Heinz, 1988. Buddhismus im heutigen Java und Bali. Dostupné z: <https://crossasia-journals.ub.uni-heidelberg.de/index.php/jaf/article/view/1857>, s. 23–24.

¹⁸⁴ KIMURA, Bunki, 2003. Present Situation of Indonesian Buddhism: In Memory of Bhikkhu Ashin Jinarakkhita Mahasthavira. Dostupné z: http://asc.mcu.ac.th/database/wp-content/uploads/2018/09/4_SAMBHASA-23.pdf, s. 55.

buddhistické texty, v nichž je výskyt Adi-Buddhy buď pouze výjimečný a sporný, nýbrž indické texty v moderních vydáních a překladech.¹⁸⁵ Později se Jinarakkhita odhodlal k dalšímu odvážnému kroku: aby nedošlo k rozdělení indonéské buddhistické obce, sdružil veškerou buddhistickou komunitu teravádového, mahájánového i vadžrajánového směru pod názvem Buddayana. Přes veškeré jeho snahy došlo v buddhistické obci k rozkolu, v roce 1976 se od Buddayany oddělila část přívrženců a založila komunitu teravádového buddhismu pod názvem Sangha Theravada Indonesia. O dva roky později vznikla také Sangha Mahayana Indonesia.¹⁸⁶ Po bouřlivých událostech v roce 1965 počet buddhistů v Indonésii začal narůstat, protože se mezi ně začali hlásit i příslušníci čínských menšin, kteří se dosud oficiálně k žádné víře nepřihlásili a nyní se obávali nařčení z komunismu. A podobně jako v případě hinduismu, k buddhismu byla také přiřazena řada obyvatel, vyznávajících některou ze synkretických forem javánského náboženství.¹⁸⁷

Podle údajů uvedených na stránkách Ministerstva náboženství Indonéské republiky žije dnes na Jávě více než tři čtvrtě milionu buddhistů. Nejvíce jich najdeme v Jakartě a na západní Jávě. Mnoho vyznavačů žije také na střední Jávě, kde se nachází největší buddhistická stúpa Borobudur.¹⁸⁸

5.3 Javánský synkretismus

Jako kulturní centrum ostrovní části jihovýchodní Asie vstřebávala Jáva v průběhu věků mnoho různých kulturních vlivů. Lidé, kteří zde žili, byli k jiným vírám odedávna velmi tolerantní a zároveň přizpůsobiví a vždy přijímali nové, aniž by se vzdávali své identity tvořené tím, co již jejich kultura obsahovala. Proto zde docházelo k zajímavým fúzím a nenásilným střetům a spojením různých kultur a náboženství, které byly jinde na světě nemyslitelné – a při tom všem si místní lidé zachovali svůj úsměv, otevřenou povahu a toleranci.

Jak jsem již zmínila výše, na Jávě se hinduismus i buddhismus šířil v prvních stoletích našeho letopočtu především na královských dvorech a mezi šlechtou. K nižším vrstvám společnosti pronikal jen pozvolna, tito lidé si uchovávali i zbytky animistické víry, především

¹⁸⁵ BECHERT, Heinz, 1988. Buddhismus im heutigen Java und Bali. Dostupné z: <https://crossasia-journals.ub.uni-heidelberg.de/index.php/iaf/article/view/1857>, s. 24–28.

¹⁸⁶ KIMURA, Bunki, 2003. Present Situation of Indonesian Buddhism: In Memory of Bhikkhu Ashin Jinarakkhita Mahasthavira. Dostupné z: http://asc.mcu.ac.th/database/wp-content/uploads/2018/09/4_SAMBHASA-23.pdf, s. 59–65.

¹⁸⁷ BECHERT, Heinz, 1988. Buddhismus im heutigen Java und Bali. Dostupné z: <https://crossasia-journals.ub.uni-heidelberg.de/index.php/iaf/article/view/1857>, s. 26.

¹⁸⁸ Pusat Data Kementerian Agama RI, ©2018. *Kementerian Agama RI*. Dostupné z: <http://data.kemenag.go.id/agamashboard/statistik/umat>

dále uctívali zemřelé předky, duchy a nadpřirozené síly, čímž dali vzniknout víře nové, odlišné od původního indického hinduismu, kterou dnes nazýváme hindu-javánskou. Z původní Trimúrti byl nejvíce uctíván Šiva, jen na některých místech získal nejvyšší vážnost Višnu. Uctívání byli i další členové jejich rodin – Šivova manželka Durga a jeho syn Ganéša a Višnuova manželka Lakšmí, která se změnila ve Šrí, bohyni rýže a stala se tak uznávanou i mezi muslimskými obyvateli. Brahma se sice těchto poct nedočkal, místo toho převzal funkci boha ohně (Agni) a byl uctíván v kráterech sopek.¹⁸⁹

K bezprostřednímu kontaktu hinduismu a buddhismu docházelo již v období říše Mataram (7. – 9. století). Panovníci dynastie Sanjaya byli většinou hinduisté, zatímco jejich manželky, které patrně pocházely často ze sumaterské říše Sriwijaya, byly buddhistky vajrajánové cesty. Král Jatiningrat podporoval budování hinduistických duchovních staveb, zatímco jeho manželka Pramodawardhani opatrovala chrámy buddhistické. Obě náboženství vedle sebe koexistovala v míru a klidu. Během následujících staletí se obě náboženství postupně prolínala, až vytvořila jedinečný náboženský systém, zvaný hindu-buddhistická tantrajána.¹⁹⁰

Tantrismu se vášnivě věnoval i poslední z panovníků království Singhasari,¹⁹¹ král Kertanagara, během tantrického obřadu byl údajně i zabit. Také Raden Wijaya, který založil říši Majapahit a pod novým jménem Kertarajasa Jayawardhana se stal jejím prvním vládcem, byl stoupencem hinduismu, zatímco jeho manželka Šrí Gayapatní byla buddhistkou. Po své smrti byl král Kertarajasa vyobrazen jako Harihara – spojení Višnu a Šivy.¹⁹²

Majapahit uznával také náboženství zvané *karsyan*, jehož základ lze rovněž přičítat hinduismu, konkrétně jeho šivaistické formě. Karsyan byl praktikován svatými muži, kterým se zde i v Indii říkalo *rsi*. Tito světci žili asketickým způsobem života v lesních poustevnách, své učení pečlivě střežili a uchovávali ho pouze v rámci své komunity. Lidé věřili, že tito muži prostřednictvím tajných vědění získávají nadpřirozené schopnosti.¹⁹³

¹⁸⁹ DUBOVSKÁ, Zorica, Tomáš F. PETRŮ a Zdeněk ZBOŘIL, 2005. *Dějiny Indonésie*, s. 46.

¹⁹⁰ PETRŮ, Tomáš, 2017. Legitimita královské moci největší javánské říše Majapahitu (1293–1478). BERÁNEK, Ondřej, Pavlína CERMANOVÁ a Jakub HRUBÝ. *Jedno slunce na nebi, jeden vládce na zemi: legitimita moci ve světě 14. století*, s. 496–497.

¹⁹¹ Království Singhasari založil Ken Arok současně s novou dynastií Rajasů v roce 1222, říše zanikla smrtí Kertanagary v roce 1292, dynastie však dále pokračovala v linii králů a královen nástupnické říše, Majapahitu.

¹⁹² PETRŮ, Tomáš, 2017. Legitimita královské moci největší javánské říše Majapahitu (1293–1478). BERÁNEK, Ondřej, Pavlína CERMANOVÁ a Jakub HRUBÝ. *Jedno slunce na nebi, jeden vládce na zemi: legitimita moci ve světě 14. století*, s. 503–504.

¹⁹³ *Ibid.*, s. 503–504.

Synkrese bujela i po příchodu islámu do této oblasti. Už wali sanga Sunan Siti Jenar, jeden z devíti svatých šířitelů islámu, se snažil o propojení islámu s hinduistickou mystikou, nebyl však v tomto směru příliš úspěšný. Co se nepovedlo jemu, zdařilo se na dvoře sultána Agung, druhého panovníka tohoto titulu na Jávě. Sultán Agung propojil hindu-javánské tradiční prvky s islámem a vytvořil mimo jiné i unikátní javano-islámský kalendář. Rovněž u nově zabydleného surakartského dvora, kterému vládl Paku Buwono II., byl zřejmý vliv súfismu a hindu-javánských tradic. Ve věži paláce meditovali panovníci a na mentální úrovni se zde propojovali s mýtickou královnou jižních moří Niyai Roro Kidul, která byla považována za jejich duchovní partnerku. Keratony byly – a dodnes jsou – místem, kde vládla mystika a také vliv hindu-javánských tradic a kde byly tyto tradice zachovány, ačkoli vůkol docházelo k modernizaci. Tradice islámských internátních škol pesantrenů také odkazuje na hinduistickou tradici, školy čerpaly z esoterických nauk a mystiky a praktikovaly meditace, duchovní cvičení a askezi za účelem posílení vnitřní síly.

5.4 Kejawen, kebatinan, kepercayaan

Javánci sami své náboženství, které propojuje prvky animismu, hinduismu, buddhismu a súfijského islámu, nazývají různými jmény, např. *kejawen*, *kebatinan*, *kepercayaan*. Mezi jednotlivými pojmy je velmi těžké hledat rozdíly, interpretace i samotná praxe se totiž často liší i v rámci jednoho konceptu. Niels Mulder nepovažuje *kejawen* za náboženskou kategorii, nýbrž za filozofický systém, který odkazuje na etiku a způsob života inspirované javánským myšlením. Vznikl na střední Jávě v oblasti kulturních center Yogyakarta a Sola a nese v sobě řadu prvků z hindu-buddhistického období a rovněž islámské mystiky. Dříve byl Javánci považován za součást jejich identity. *Kebatinan* je často považován za sektu javánské mystiky, název vychází z arabského slova *batin* – nitro, to, co je skryté v srdci a mystické, opak *zahir*, tedy vnějšího světa. Pozornost se zde upíná k vnitřní a nejhlubší lidské zkušenosti a touze splynout na duchovní úrovni se svými kořeny.¹⁹⁴ Jeho stoupenci usilují o soulad a harmonii svého nitra s vesmírem a božskou podstatou, učí se ovládat svou vnitřní sílu. Za tímto účelem provádějí meditaci, asketické techniky, půsty, setkávají se ve skupinách za účelem výuky a diskuse. Účelem meditace je spojení s duchy předků a dalších mocných bytostí, vyznavači se postupně učí pronikat do hlubších úrovní meditativního stavu. V něm mohou mít různé vize, které pak využívají například k léčení (na základě vize určují povahu nemoci a její závažnost, případně i způsob léčby). Věří, že nemoc může vzniknout z nerovnováhy mezi lidskou duší a

¹⁹⁴ MULDER, Niels, 2005. *Mysticism in Java: ideology in Indonesia*, s. 9–17.

univerzem a povede-li se obě složky opět zharmonizovat, dojde k vyléčení. Každá skupina má svého učitele, skupiny se od sebe navzájem liší početností členů i způsobem praxe.¹⁹⁵

Americký antropolog Clifford Geertz rozdělil javánskou společnost na tři vrstvy, jmenovitě na *santri*, *abangan* a *priyai*. Toto byly takzvané *alirany*, myšlenkové proudy, které se od sebe odlišovaly pojetím víry a z ní vycházejícího způsobu života. *Santri*, muslimové vyznávající ortodoxní formu islámu, se výrazně odlišovali od *aliranu abangan*, který reprezentovali z většiny obyvatelé venkova a ve kterém se značně projevovaly prvky animismu, ale částečně také hinduismu, buddhismu a islámu. Jejich vyznání uznávalo víru v duchy, léčitelství, čarodějnictví a magii. Na hindu-buddhistické myšlenky však nejvíce odkazovala filozofie *priyai*, nejvyšší vrstvy společnosti. Tato elita odvozovala své kořeny až k hindu-buddhistickým královským rodům a střežila a dále kultivovala své kulturní dědictví – umění, etiketu i javánskou mystiku, z níž kladla důraz především právě na hindu-buddhistické tradice.¹⁹⁶

Během období nizozemské kolonizace byla moc královských dvorů oslabena a ačkoli keratony zůstávaly i nadále nositeli javánské kultury, byly zbaveny autonomie a z příslušníků šlechty se stali pouze lokální vládcí a vysoký koloniální byrokratický aparát. Během éry Etické politiky¹⁹⁷ se změnila podmínky a úředníci již nebyli do svých funkcí dosazováni na základě konexí, mohli se uplatnit i vzdělaní lidé z nižších vrstev. Kultura *priyai* se stala v mnoha ohledech kulturou a dědictvím celé javánské společnosti.¹⁹⁸

Tato kulturní identita Javanců hrála roli v období počátku indonéského nacionalismu, při vzniku prvních osvětových a společenských organizací, z nichž některé se opíraly právě o toto typicky javánské kulturní povědomí. Hlásily se k ní organizace Budi Utomo¹⁹⁹ a Taman Siswa.²⁰⁰ Zájem o mystickou teorii a praxi zde byl silně podněcován propojením se západními myšlenkami a filozofií. V 60. letech byl pak *kebatinan* synonymem javánské mystiky. S příchodem moderních vlivů do mystických hnutí přestal tento název vyhovovat některým jeho stoupencům, protože vedle posilování a zkoumání vlastního nitra zahrnuje *kebatinan* také

¹⁹⁵ WRIGHT, Astri, 1991. *Javanese Mysticism and Art: A Case of Iconography and Healing*, s. 85–88.

¹⁹⁶ GEERTZ, Clifford, 1976. *The religion of Java*, s. 4–6.

¹⁹⁷ V roce 1901 započala nizozemská koloniální nadvláda éru Etické politiky, která měla zlepšit životní podmínky místních obyvatel. Státní zaměstnanci a úředníci byli vzděláváni a museli před nástupem do své funkce skládat zkoušky, museli rozumět místním zvykům, kultuře, a jazykům a chovat se eticky a spravedlivě vůči všem.

¹⁹⁸ GEERTZ, Clifford, 1976. *The religion of Java*, s. 229–234.

¹⁹⁹ Budi Utomo byla konzervativní kulturně-osvětová a vzdělávací organizace založená v roce 1908, snažila se propojit javánskou tradiční vzdělanost s moderním vzděláváním a byla tolerována Nizozemci.

²⁰⁰ Kulturní a osvětová organizace Taman Siswa (Zahrada žactva), jejímž zakladatelem byl Ki Hajar Dewantoro, dodnes provozuje nezávislé školy bez státní podpory a umožňuje vzdělání širokým vrstvám obyvatel. I zde jsou propojovány javánské tradice s moderní výukou.

kontakt se světem duchů, polyteismus a další praktiky, od kterých se toužili distancovat. Tito lidé začali preferovat názvy obsahující výrazy *jiwa* (duše) či *roh* (duch) a vznikly tak novější názvy *kejiwaan* a *kerohanian*. Vše pak bylo společně zahrnuto pod *kepercayaan*, tedy víry. Přední mystičtí vůdci pak vymezili pojem „víra“ (*kepercayaan*) vůči „náboženství“ (*agama*), aby se zamezilo nedorozuměním. *Kepercayaan* je nadále používán pouze v souvislosti s mystickým synkretickým pojetím javánské víry. Od konce 50. let pak lze jako následek obav před černou magií pozorovat příklon k monoteistickému mysticismu a usilování o sjednocení s jediným bohem. Tím se praxe této tradiční víry posunuje novým směrem.²⁰¹

Statistika Ministerstva náboženství Indonéské republiky uvádí, že k této formě náboženství se na Jávě hlásí jen necelých dvacet tisíc osob.²⁰² Řada stoupců synkretických náboženství *kepercayaan* je oficiálně uváděna jako věřící některého z šesti povolených náboženství, například křesťanství nebo hinduismu, protože tato náboženství jsou z povolených nejméně v rozporu se současnou formou javánské mystiky.

5.5 Javánští hinduisté

Podle zveřejněné statistiky Ministerstva náboženství Indonéské republiky je celkem 0,1 0,1 % obyvatel Jávy hinduistického vyznání. Největší počet hinduistů žije dle očekávání v provincii Východní Jáva (celkem 107 971 osob se zde hlásí k tomuto náboženství).²⁰³ V této oblasti se nachází pohoří Tengger, kde žije etnikum, které svůj původ odvozuje až k dobám hinduistických království na Jávě. V okolí sopky Bromo vyznává místní synkretickou formu hinduismu etnická menšina, která svůj název získala díky pohoří, kde se usídlila: Tenggerové. Sami se nazývají Javánští lidé (*wong Jawa*) a považují se za potomky obyvatel království Majapahit, poslední hinduistické říše na Jávě a pokračovatele její hinduistické tradice.²⁰⁴

Tenggerové jsou zemědělci, chladnější horské klima, které panuje ve vyšších nadmořských výškách, vyhovuje například pěstování kukuřice a různých druhů zeleniny.²⁰⁵ Jejich společnost se vyznačuje minimální sociální stratifikací,²⁰⁶ což je zajímavé, protože jejich

²⁰¹ MULDER, Niels, 2005. *Mysticism in Java: ideology in Indonesia*, s. 19–28.

²⁰² Pusat Data Kementerian Agama RI, ©2018. *Kementerian Agama RI*. Dostupné z: <http://data.kemenag.go.id/agamadashboard/statistik/umat>

²⁰³ Pusat Data Kementerian Agama RI, ©2018. *Kementerian Agama RI*. Dostupné z: <http://data.kemenag.go.id/agamadashboard/statistik/umat>

²⁰⁴ HEFNER, Robert W., 1983. Ritual and Cultural Reproduction in Non-Islamic Java. Dostupné z: [https://anthrosource-onlinelibrary-wiley-com.ezproxy.is.cuni.cz/doi/epdf/10.1525/ae.1983.10.4.02a00030](https://anthrosource.onlinelibrary-wiley-com.ezproxy.is.cuni.cz/doi/epdf/10.1525/ae.1983.10.4.02a00030), s. 666.

²⁰⁵ Ibid, s. 668.

²⁰⁶ ČERMÁKOVÁ, Soňa, [2005]. Jiná Jáva: Tenggerové. *Tenggara.net*. Dostupné z: http://www.tenggara.net/index.php?option=com_content&view=article&id=262:jina-java-tenggerove&catid=9:kultura-a

předkové se na královských dvorech s rozdělením společnosti na vyšší a nižší vrstvy s nejvyšší pravděpodobností setkali, v komunitě se ale nezachovala.

V čele tenggerské vesnice stojí náčelník a působí zde také kněz, který o místní blaho pečuje po stránce náboženského života. Náčelník na dodržování náboženské tradice pouze dohlíží, ale nikdy nevykonává rituál samotný, to je vždy povinností kněze. Tenggerský kněz je v běžném životě obyčejným člověkem, který obdělává své pole – na rozdíl od Indie i Bali, kde je kněz (bráhman) osobou na vrcholu společenského žebříčku, vzdálený svým posláním sociálním vrstvám běžných smrtelníků. Funkce kněze je předávána z otce na syna. Na svou profesionální dráhu se budoucí kněz připravuje studiem tajných modlitebních textů psaných ve starojavánském jazyce *kawi*, který je jazykem bohů. Kněz je tak prostředníkem mezi světem lidí a bohů, on jediný může s bohy rozmlouvat. Noví kněží bývají do svých rolí zasvěcováni během důležitého obřadu Kasada, který se každý rok provádí u sopky Bromo. Za úplňku posledního měsíce tenggerského kalendáře se zde shromáždí kněží a lidé, aby vykonali oběť svým bohům a duchům. Zajímavostí je, že ačkoli jméno sopky (Bromo) odkazuje na hinduistického boha Brahma, Tenggerové sopku s tímto bohem nespojují. Skrze vulkán uctívají Dewu Kusumu, jednoho ze svých mýtických předků. Věří, že tento muž byl potomkem královského manželského páru, který přivedl do oblasti Tenggerských hor jejich předky, aby je uchránil před postupujícími islámskými vojsky. Protože neměli děti, výměnou za jejich narození slíbili obětovat poslední z nich sopce. Když se však děti narodily, rodiče slib nedodrželi a sopka se rozhněvala. Jejich poslední, 25. potomek, Dewa Kusuma se proto obětoval a sám se vrhl do kráteru, aby ničivou sílu vulkánu utišil. Jeho památku k sopce každoročně přichází Tenggerové uctít a do kráteru vhazují ovoce ze své sklizně.²⁰⁷

Ačkoli mají některé další obřady a rituály hinduistické názvy (např. *galungan*, *pujan*), nejsou jimi uctíváni hinduističtí bohové, nýbrž předkové Tenggerů, které považují za své božské ochránce. Tenggerové rozlišují dvě skupiny těchto ochránců – strážné duchy (*roh bau rekso*) a duchy nedávno zemřelých předků (*roh leluhur*). Někteří členové tenggerské komunity však věří ve třetí božskou entitu, kterou nazývají Sang Hyang Widhi. Ten je nadřazený všem ostatním božstvům a duchům a je považován za stvořitele světa. V tenggerském hinduismu najdeme i prvky buddhismu a animismu, v jeho mytologii vystupují vedle bohů a předků vesnice také démoni, duchové či čarodějnice. Mytologie je mezi Tenggeri tradována ústní

[zvyky&Itemid=11](#)

²⁰⁷ HEFNER, Robert W., 1983. Ritual and Cultural Reproduction in Non-Islamic Java. Dostupné z: <https://anthrosource-onlinelibrary-wiley-com.ezproxy.is.cuni.cz/doi/epdf/10.1525/ae.1983.10.4.02a00030>, s. 667–669.

formou.²⁰⁸ Patrně nejvýznamnějšími postavami tenggerské mytologie jsou princ Dewa Kusuma a princ Ajisaka, který podle pověstí přinesl na Jávu abecedu a naučil lidi číst a psát.²⁰⁹ V průběhu roku slaví Tenggerové řadu náboženských svátků, např. Galungan, Pujan nebo Kasada, který je věnován právě Dewu Kusumovi. Nejdůležitější svátky a obřady se odehrávají v chrámu ležícím pod sopkou Bromo.²¹⁰

Nedaleko středojavánského města Solo (Surakarta), v oblasti Karanganyar, která leží na východní straně hory Lawu, žije rovněž komunita vyznávající místní formu hinduismu, také zde se jedná o synkretickou formu s příměsí mystiky a lokálních tradičních prvků.²¹¹ Zdejší chrámy Sukuh a Ceto jsou velkou zvláštností mezi hinduistickými chrámy na Jávě. Řada reliéfů a soch z jejich výzdoby má ve srovnání s ostatními hinduistickými svatostánky nezvykle erotický náboj i pojetí jejich ztvárnění. Chrám Sukuh vznikl pravděpodobně koncem 15. století, kdy se říše Majapahit již začala rozpadat. Jeho architektonické pojetí se značně liší od dochovaných náboženských staveb z daného období, nalezených na Jávě, které byly postaveny podle pravidel Vastu Sastry, hinduistického spisu, obsahujícího pravidla pro budování těchto staveb. Vědci se proto domnívají, že v období, kdy byl chrám postaven, vliv hinduismu již postupně slábl a do stavebních postupů a náboženství obyvatel, žijících v této izolované oblasti, se vracely prvky kultu plodnosti a původní stavební prvky z předhinduistického období, pro které jsou podobné mohylové stavby typické. Na rozdíl od ostatních hinduistických chrámů, které jsou směřované na východ, Sukuh hledí k západu. Vědci předpokládají, že v chrámech byly prováděny především očistné obřady. Své domněnky zakládají na zkoumání reliéfů, zobrazených v různých částech chrámu. Na nich jsou zachyceny scény z Mahábháraty, konkrétně z příběhů Garudeyi a Sudamaly, dochází na nich rovněž k očistným obřadům.²¹² V této oblasti je dodnes praktikován očistný rituál *Mandhasiya*. Jeho podoba se může v závislosti na místě konání lišit, jde však o obřad, ve kterém obyvatelé očišťují svou vesnici, aby zde mohli žít v bezpečí, blahobytu a harmonii s bohem i ostatními obyvateli. Obřad se opakuje každých 7 měsíců (210 dní) podle javánského kalendáře. Během něj bývá obětována rýže, ovoce či květiny a zapalují se vonné tyčinky. Místní lidé věří, že očistným rituálům jsou přítomni i jejich předkové, proto se aktivit účastní všichni obyvatelé vesnice a projevují tak úctu svým praotcům

²⁰⁸ Ibid, s. 667–671.

²⁰⁹ DUBOVSKÁ, Zorica, Tomáš F. PETRŮ a Zdeněk ZBORIL, 2005. *Dějiny Indonésie*, s. 53.

²¹⁰ HEFNER, Robert W., 1983. Ritual and Cultural Reproduction in Non-Islamic Java. Dostupné z: [https://anthrosource-onlinelibrary-wiley-com.ezproxy.is.cuni.cz/doi/epdf/10.1525/ae.1983.10.4.02a00030](https://anthrosource.onlinelibrary-wiley-com.ezproxy.is.cuni.cz/doi/epdf/10.1525/ae.1983.10.4.02a00030), s. 669.

²¹¹ ANGGORO, Bayu, 2019. "Mystical Mysteries Mandhasiya" Tradition and Exotism Hindu Hindu Heritage Ceremony. Dostupné z: <https://ijmmu.com/index.php/ijmmu/article/view/566>, s.71–72.

²¹² Central Java, Sewu Temple, ©2014. *Perpustakaan Nasional: Kepustakaan candi*. Dostupné z: https://candi.perpusnas.go.id/temples_en/deskripsi-central_java-sukuh_temple_26

i stvořiteli. Vrcholem události jsou představení tance *reak*²¹³ a stínového divadla, doprovázeného hudbou.²¹⁴

²¹³ Reak či reog je forma mystického scénického tance, při kterém se tanečník pohybuje s velmi těžkou maskou, vážící desítky kilogramů, kterou drží pouze zuby. Tanečníci se během představení dostávají do transu.

²¹⁴ ANGGORO, Bayu, 2019. "Mystical Mysteries Mandhasiya" Tradition and Exotism Hindu Hindu Heritage Ceremony. Dostupné z: <https://ijmmu.com/index.php/ijmmu/article/view/566>, s. 71–75.

6. Závěr

Jáva byla v intenzivním kontaktu s Indickým subkontinentem od počátku letopočtu téměř jeden a půl tisíce let. Toto pouto se výrazně vepsalo do javánské kultury a ovlivnilo i její dnešní podobu. Cílem této práce bylo předložit ucelený přehled kulturních prvků, které nejsou autochtonní, na ostrov byly importovány a jejich původ lze vystopovat i v kultuře starověké Indie. V žádném odvětví se však nezachovaly ve stejné podobě, s jakou se s nimi lze setkat v zemi jejich původu, proto se práce snažila nastítnit také jejich proměny v čase a odhalit jejich původní formy. Tyto prvky lze nejlépe rozpoznat především v oblasti náboženství, ale také v jazyce a v literatuře, kde jejich stopy můžeme vysledovat až do dnešních dnů.

V oblasti náboženství docházelo v průběhu věků k velkým změnám, především k synkresi, která je pro indonéskou kulturu velmi příznačná. Díky své otevřenosti místní lidé často přijímali nové prvky, aniž by opouštěli ty stávající. Vznikly tak naprosto unikátní náboženské filozofie, které propojují prvky animismu, hinduismu, buddhismu, islámu i dalších náboženství. Snad právě díky této pestrosti byli lidé k jiným filozofiím velmi otevření a Indonésie byla velmi dlouho dávána za příklad v oblasti náboženské tolerance. Současné trendy však stále více prosazují „čistou“ formu islámu na úkor tolerance vůči jiným náboženským formám nebo pre-islámským elementům v kultuře. Mystická forma javánské víry nepatří mezi povolená náboženství a tento dříve velmi silný prvek tak z javánské kultury pomalu mizí.

Podobně je tomu i s četností sanskrtských prvků v jazyce, zde ale nejde o překvapivý výsledek. V období hinduistických říší a intenzivního kontaktu s Indickým subkontinentem byla javánština se sanskrtem neustále konfrontována a obohacována primárně o výrazy z oblasti náboženství. V dalších staletích po příchodu islámu byl ale tento kontakt výrazně omezen, javánština byla vystavena vlivům dalších jazyků a četnost výrazů přejatých ze sanskrtu do dnešních dnů značně klesla. Indonéština však obsahuje celou řadu sanskrtských výpůjček, které jsou užívány v běžném životě a v jazyce mají své pevné místo.

Nejvýrazněji se však podle mého názoru staroindická kultura otiskla v oblasti literatury. Největší pozornost získaly dva indické eposy, Rámájana a Mahábhárata. V minulosti byly zpracovány v řadě dalších děl a inspirují i autory moderní literatury. Největší úspěch zaznamenávají v dramatických formách. Bez tradičního stínového divadla wayang, jehož tématem bývá některý z indických eposů, si snad nelze představit žádnou větší událost. Pro Javánce je neodmyslitelnou součástí jejich kulturního dědictví a nositelem hlubokých tradičních hodnot. Jeho původ s jistotou není možné stanovit, jedna z teorií však hovoří o jeho

kořenech spadajících až do předhinduistických období. Javánské divadlo má mnoho podob a propojuje celou řadu kulturních odvětví.

Bohužel se nepodařilo odhalit kořeny tradičních javánských umění jako je tanec nebo barvení látek a není možné potvrdit, že vznikly na základě indických kulturních vlivů. Vědci jsou zde značně nejednotní v názorech a neexistuje dostatečné množství informací a důkazů, které by umožnily bez pochyb určit, kam až sahají jejich počátky. I přesto je však nepopiratelné, že tyto dvě umělecké formy jsou podstatnými a neoddělitelnými složkami javánské kultury.

V některých kulturních oblastech byly důsledky těchto změn méně výrazné a postupně vymizely, nebo se staly dnešnímu pozorovateli nečitelné, v jiných byly intenzivnější a více zjevné a obohatily kulturu o prvky, které byly postupně asimilovány, prošly zajímavými transformacemi, byly zakomponovány do místních tradic a staly se součástí javánské identity. Řada Javánců se však s touto identitou již neztotožňuje. Země v současné době směřuje spíše k pozvolné radikalizaci a neislámské prvky, které jsou v rozporu s tímto postojem, jsou potlačovány a odmítány. Tradice jsou nahrazovány ideologií. Přála bych si, aby hlubší pochopení významu těchto tradičních prvků přispělo k jejich tolerantnějšímu přijetí větší částí společnosti, vstřícnějšímu přístupu k jejich ochraně a v širším kontextu k větší toleranci.

Seznam použité literatury

Knižní zdroje

ADELAAR, K. Alexander a Nikolaus HIMMELMANN, 2005. *The Austronesian languages of Asia and Madagascar*. London; New York: Routledge. Routledge language family series, 7. ISBN 0700712860.

ARSENIO, Nicolas, 2011. Early Musical Exchange between India and Southeast Asia. MANGUIN, Pierre-Yves, A. MANI a Geoff WADE. *Early interactions between South and Southeast Asia: reflections on cross-cultural exchange*. New Delhi: Manohar India. ISBN 9788173048951.

DRAKELEY, Steven, 2005. *The history of Indonesia*. Westport: Greenwood Publishing Group. ISBN 0313331146.

DUBOVSKÁ, Zorica, 1966. *Indonéské lidové pohádky*. Praha: Odeon. Lidové umění slovesné (Odeon). ISBN není uvedeno.

DUBOVSKÁ, Zorica, 1975. *Úvod do javánštiny*. Praha: [Academia]. Malé učebnice Nového Orientu. ISBN 2108875.

DUBOVSKÁ, Zorica, Tomáš F. PETRŮ a Zdeněk ZBOŘIL, 2005. *Dějiny Indonésie*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny. Dějiny států. ISBN 80-710-6457-2.

ELLIOTT, Inger McCabe, 2004. *Batik, fabled cloth of Java*. Singapore: Periplus. ISBN 9780794602437.

FLORIDA, Nancy K., 1995. *Writing the Past, Inscribing the Future: History as Prophecy in Colonial Java*. Durham: Duke University Press. ISBN 9780822316220.

FORMAN, Bedřich, 1988. *Indonesian Batik & Ikat: Textile Art-Threads of Continuity*. London: Hamlyn. ISBN 0600560058.

GEERTZ, Clifford, 1976. *The religion of Java*. Přepřacované vydání. Chicago: University of Chicago Press. ISBN 0-226-28510-3.

JONES, Russell, 2008. *Loan-words in Indonesian and Malay*. Jakarta: Yayasan Obor Indonesia. ISBN 9786024331744.

- KANWA a Petr KOMERS, 2016. *Ardžunova svatba: starojavánský epos*. Přeložila Zorica DUBOVSKÁ. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum. ISBN 978-80-246-3270-4.
- LAHIRI, Nayanjot, 2015. *Ashoka in Ancient India*. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press. ISBN 9780674057777.
- MILTNER, Vladimír, 1988. *Mahábhárata aneb Velký boj*. Praha: Albatros. ISBN 1382288.
- MULDER, Niels, 2005. *Mysticism in Java: ideology in Indonesia*. 2. vydání. Deresan, Yogyakarta, Indonesia: Kanisius Pub. House. ISBN 9792111670.
- NADEAU, Kathleen M. a Jeremy A. MURRAY, [2016]. *Pop Culture in Asia and Oceania*. Santa Barbara, California: ABC-CLIO, an imprint of ABC-CLIO. ISBN 9781440839900.
- O'FLAHERTY, Doniger Wendy, 1976. *The origins of evil in Hindu mythology*. Berkeley: University of California Press. ISBN 0520031636.
- OLŠA, Jaroslav, 2017. *Indonésko-český a česko-indonéský praktický slovník*. V Brně: Lingea. Jazyky světa. ISBN 9788075082640.
- PETRŮ, Tomáš, 2017. Legitimita královské moci největší javánské říše Majapahitu (1293–1478). BERÁNEK, Ondřej, Pavlína CERMANOVÁ a Jakub HRUBÝ. *Jedno slunce na nebi, jeden vládce na zemi: legitimita moci ve světě 14. století*. Praha: Academia. ISBN 978-80-200-2738-2.
- STUTTERHEIM, Willem Frederik, [1925]. *Rama-legenden und Rama-reliefs in Indonesien*. München: G. Müller. ISBN není uvedeno.
- VÁLMÍKI a Oldřich FRIŠ, 1957. *Rámájanam*. Praha: SNKLHU – Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění. ISBN není uvedeno.
- WILLIAMS, Paul a Anthony TRIBE, 2011. *Buddhistické myšlení: úplné uvedení do indické tradice*. Praha: ExOriente. Religionistická knihovna. ISBN 978-80-904246-8-5.
- ZBAVITEL, Dušan, 1997. *Bohové s lotosovými očima: hinduistické mýty v indické literatuře tří tisíciletí*. Vyd. 2. Praha: Vyšehrad. ISBN 80-7021-215-2.

Díla z on-line zdrojů

ADAM, Tassilo, 1934. *The Art of Batik in Java* [online]. New York: Needle and Bobbin Club [cit. 2017-5-5]. ISBN není uvedeno. Dostupné z: https://raptor.cs.arizona.edu/patterns/weaving/articles/nb34_btk.pdf

BECKER, Judith, 2019. *Traditional Music in Modern Java: Gamelan in a Changing Society* [online]. 2. vydání. Honolulu: University of Hawaii Press [cit. 2020-2-2]. ISBN 978-0-8248-8221-1. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/j.ctv9zcyj8>

CRAWFURD, John, 1852. *A Grammar And Dictionary of the Malay Language: With a Preliminary Dissertation*, Svazek 1: Dissertation and Grammar [online]. London: Smith, Elder & Company [cit. 2020-4-10]. ISBN není uvedeno. Dostupné z: <https://archive.org/details/grammardictionar00craw/page/n59/mode/2up>

GONDA, Jan, 1952. *Sanskrit in Indonesia* [online]. Nagpur: International Academy of Indian Culture [cit. 2019-10-7]. ISBN není uvedeno. Dostupné z: <https://archive.org/details/in.ernet.dli.2015.227413/page/n1>

CHATTERJEE, Bijan Raj, 1933. *India And Java* [online]. 2. upravené vydání. Calcutta: M. C. Das, Prabasi Press [cit. 2019-8-9]. ISBN není uvedeno. Dostupné z: <https://ia801607.us.archive.org/13/items/in.ernet.dli.2015.69788/2015.69788.India-And-Java-Pt1-And-2.pdf>

CHHABRA, Bahadur Chand, 1965. *Expansion of Indo-Aryan Culture During Pallava Rule* [online]. New Delhi: Munshi Ram Manohar Lal [cit. 2019-10-8]. ISBN 9788121503730. Dostupné z: <https://archive.org/details/in.gov.ignca.41979>

POEDJOSOEDARMO, Soepomo, 1982. *Javanese Influence on Indonesian* [online]. Canberra: Pacific Linguistics [cit. 2019-5-12]. ISBN 0858832615. Dostupné z: <https://openresearch-repository.anu.edu.au/bitstream/1885/144387/1/PL-D38.pdf>

SARKAR, Himansu Bhusan, 1934. *Indian Influences on the Literature of Java and Bali* [online]. Calcutta: Greater India Society [cit. 2019-9-9]. ISBN 9780404167776. Dostupné z: <https://archive.org/details/in.gov.ignca.12444>

WALLACH, Jeremy, 2014. Notes on Dangdut Music, Popular Nationalism, and Indonesian Islam. BARENDREGT, Bart A. a Philip YAMPOLSKY. *Sonic Modernities in the Malay World: a History of Popular Music, Social Distinction and Novel Lifestyles (1930s-2000s)*

[online]. Leiden: Brill, s. 269–289 [cit. 2020-1-7]. ISBN 978-90-04-26177-8. Dostupné z: <https://brill.com/view/book/edcoll/9789004261778/B9789004261778-s010.xml>

WINSTEDT, Richard, 1969. *A History of Classical Malay Literature* [online]. 2. upravené vydání. New York: Oxford University Press [cit. 2019-9-9]. ISBN není uvedeno. Dostupné z: <https://archive.org/details/historyofclassic0000wins/page/6>

WOLFF, John U. a Soepomo POEDJOSOEDARMO, 2002. *Communicative Codes in Central Java* [online]. 2. vydání. Ithaca, New York: Southeast Asia Program, Department of Asian Studies, Cornell University [cit. 2020-04-16]. ISBN 0-87727-116-X. Dostupné z: <https://ecommons-new.library.cornell.edu/bitstream/handle/1813/57582/116.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Články a příspěvky z on-line zdrojů

ANGGORO, Bayu, 2019. “Mystical Mysteries Mandhasiya” Tradition and Exotism Hindu Hindu Heritage Ceremony. *International Journal of Multicultural and Multireligious Understanding* [online]. **6**(1), 71-78 [cit. 2020-4-10]. DOI: <http://dx.doi.org/10.18415/ijmmu.v6i1.566>. Dostupné z: <https://ijmmu.com/index.php/ijmmu/article/view/566>

BECHERT, Heinz, 1988. Buddhismus im heutigen Java und Bali. *Internationales Asienforum* [online]. Freiburg im Breisgau: Arnold-Bergstraesser-Institut für kulturwissenschaftliche Forschung, **19**(1), 17-33 [cit. 2020-04-10]. DOI: <https://doi.org/10.11588/iaf.1988.19.1857>. Dostupné z: <https://crossasia-journals.ub.uni-heidelberg.de/index.php/iaf/article/view/1857>

BRAKEL, Clara, 1976. The Court Dances of Central Java and their Relationship to Classical Indian Dancing. *Archipel* [online]. **11**(1), 155-166 [cit. 2017-3-14]. DOI: <https://doi.org/10.3406/arch.1976.1272>. Dostupné z: http://www.persee.fr/web/revues/home/prescript/article/arch_0044-8613_1976_num_11_1_1272

DE CASPARIS, Johannes G., 1997. Sanskrit Loan-Words in Indonesian: An Annotated Checklist from Words in Sanskrit in Indonesian and Traditional Malay. *Nusa* [online]. Jakarta: Universitas Katolik Indonesia Atma Jaya, **41**, 1-67 [cit. 2017-5-5]. ISSN 0126-2874. Dostupné z: <http://sealang.net/archives/nusa/pdf/nusa-v41.pdf>

CLARK, Marshall, 2001. Shadow Boxing: Indonesian Writers and the Ramayana in the New Order. *Indonesia* [online]. Cornell University Southeast Asia Program, **72**, 159-187 [cit. 2018-6-5]. DOI: 10.2307/3351485. ISSN 00197289. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/3351485?seq=1>

DARNI, Fithriyah Inda Nur ADIBA a UBAIDILLAH, 2018. The Origin of Humans Based on Javanese Literary Studies. In: *2nd Social Sciences, Humanities and Education Conference: Establishing Identities through Language, Culture, and Education (SOSHEC 2018)* [online]. Paris: Atlantis Press [cit. 2019-11-15]. DOI: <https://doi.org/10.2991/soshec-18.2018.64>. ISBN 978-94-6252-585-6. ISSN 2352-5398. Dostupné z: <https://www.atlantispress.com/proceedings/soshec-18/25903370>

GOLDMAN, Robert, 1976. India's Great War. *Journal of Asian Studies* [online]. **35**(3), 463-470 [cit. 2020-4-12]. DOI: 10.2307/2053278. Dostupné z: https://www.jstor.org/stable/2053278?read-now=1&seq=1#page_scan_tab_contents

GOYAL, Pawan, a R. Mahesh K. SINHA, 2009. Translation Divergence in English-Sanskrit-Hindi Language Pairs. In: KULKARNI, Amba a Gérard HUET. *Sanskrit Computational Linguistics* [online]. Berlin, Heidelberg: Springer [cit. 2019-5-9]. ISBN 978-3-540-93885-9. ISSN 1611-3349. Dostupné z: https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-540-93885-9_11

HALL, Kenneth., 1996. Ritual Networks and Royal Power in Majapahit Java. *Archipel* [online]. **52**(1), 95-118 [cit. 2019-10-28]. ISSN 00448613. Dostupné z: https://www.persee.fr/doc/arch_0044-8613_1996_num_52_1_3357?pageid=t1_109

HEFNER, Robert W., 1983. Ritual and Cultural Reproduction in Non-Islamic Java. *American Ethnologist* [online]. American Anthropological Association, Listopad 1983, **10**(4), 665-683 [cit. 2016-11-14]. DOI: <https://doi-org.ezproxy.is.cuni.cz/10.1525/ae.1983.10.4.02a00030>. ISSN 00940496. Dostupné z: <https://anthrosource-onlinelibrary-wiley-com.ezproxy.is.cuni.cz/doi/epdf/10.1525/ae.1983.10.4.02a00030>

HOOGERVORST, Tom, 2015. Detecting pre-modern lexical influence from South India in Maritime Southeast Asia. *Archipel, Études interdisciplinaires sur le monde insulindien* [online]. Association Archipel, (89), 63-93 [cit. 2019-5-4]. DOI: <https://doi.org/10.4000/archipel.490>. ISSN 2104-3655. Dostupné z: <http://journals.openedition.org/archipel/490>

- HOOYKAAS, Jacoba, 1961. The Myth of the Young Cowherd and the Little Girl. *Bijdragen tot de taal-, land- en volkenkunde* [online]. **117**(2), 267-278 [cit. 2220-4-5]. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/27860295?seq=1>
- HUSIN, Saifuddin Ahmad, 2012. Nativization and Use of Borrowing Words in Bahasa Indonesia. *LINGUA: Jurnal Ilmu Bahasa dan Sastra* [online]. **6**(2), 174–176 [cit. 2019-5-5]. Dostupné z: <http://ejournal.uin-malang.ac.id/index.php/humbud/article/viewFile/1459/2546>
- IYER, Alessandra, 1996. Prambanan revisited: a fresh perspective on the dance sculptures of Candi Śiwa. *Bulletin de l'Ecole française d'Extrême-Orient* [online]. **83**(1), 157-184 [cit. 2020-04-19]. DOI: <https://doi.org/10.3406/befeo.1996.2404>. ISSN 0336-1519. Dostupné z: http://www.persee.fr/web/revues/home/prescript/article/befeo_0336-1519_1996_num_83_1_2404
- JONES, Russell, 1984. Loan-words in contemporary Indonesian. *Nusa* [online]. Jakarta: Universitas Katolik Indonesia Atma Jaya, **19**(2), 1-38 [cit. 2019-5-5]. Dostupné z: <http://sealang.net/archives/nusa/pdf/nusa-v19-p1-38.pdf>
- KIMURA, Bunki, 2003. Present Situation of Indonesian Buddhism: In Memory of Bhikkhu Ashin Jinarakkhita Mahasthavira. *Nagoya Studies in Indian Culture and Buddhism: Saṃbhāṣā* [online]. **23**, 53-72 [cit. 2020-04-17]. Dostupné z: http://asc.mcu.ac.th/database/wp-content/uploads/2018/09/4_SAMBHASA-23.pdf
- KOCHHAR, R. K. Rahu, 1990. Rahu in the Burmese Tradition. *Quarterly Journal of the Royal Astronomical Society* [online]. **31**, 257-258 [cit. 2020-4-7]. Dostupné z: <http://adsabs.harvard.edu/full/1990QJRAS..31..257K>
- LUKAS, Helmut, 2003. Theories of Indianization Exemplified by Selected Case Studies From Indonesia (Insular Southeast Asia) [online]. Upravený příspěvek ze sborníku: *Sanskrit in Southeast Asia: the harmonizing factor of cultures (International Sanskrit Conference on Sanskrit in Southeast Asia)*. Vienna: Österreichische Akademie der Wissenschaften [cit. 2020-04-05]. Dostupné z: <https://homepage.univie.ac.at/helmut.lukas/indianization.PDF>
- VAN DER MEIJ, Dick, 2010. Cross-and trans-language morphology: The lexicography of Indonesian names. *Wacana* [online]. **12**(2), 353-362 [cit. 2019-5-5]. Dostupné z: <http://wacana.ui.ac.id/index.php/wjhi/article/download/121/114>

MORRISON, Miriam, 1975. The Expression of Emotion in Court Dances of Yogyakarta. *Asian Music* [online]. University of Texas Press, 7(1), 33-38 [cit. 2017-6-26]. DOI: 10.2307/833925. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/833925>

NURGIANTORO, Burhan a Anwar EFENDI, 2017. Re-actualisation of puppet characters in modern Indonesian fictions of the 21st century. *3L: Language, Linguistics, Literature®* [online]. 23(2), 141-153 [cit. 2020-4-4]. DOI: <http://dx.doi.org/10.17576/3L-2017-2302-11>. Dostupné z: <http://ejournal.ukm.my/3l/article/view/16705>

PETRŮ, Tomáš, 2016. *10_Evropané v malajském světě I. [přednáška]*. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, obor Indonésistika, Rané a klasické indonéské dějiny, 13.12.2016. Dostupné také z: <https://is.cuni.cz/studium/predmety/index.php?id=5ab1f0fd1b4058fb61fa527ef735d01a&tid=&do=download&did=123559&kod=AEIN100030>

PIOQUINTO, Ceres, 1998. A Musical Hierarchy Reordered: Dangdut and the Rise of a Popular Music. *Asian Cultural Studies* [online]. Tokio: Institute of Asian Cultural Studies, 24(3), 73-125 [cit. 2017-6-26]. Dostupné z: https://icu.repo.nii.ac.jp/index.php?action=pages_view_main&active_action=repository_action_common_download&item_id=2733&item_no=1&attribute_id=22&file_no=1&page_id=13&block_id=17

POEDJOSOEDARMO, Soepomo, 1968. Javanese Speech Levels. *Indonesia* [online]. New York: Cornell University Southeast Asia Program, 6, 54-81 [cit. 2019-5-1]. DOI: 10.2307/3350711. Dostupné z: https://ecommons.cornell.edu/bitstream/handle/1813/53445/INDO_6_0_1107138592_54_81.pdf?sequence=1&isAllowed=y

RESINK, Gertrudes Johan, 1975. From the old Mahabharata-to the new Ramayana-order. *Bijdragen tot de taal-, land- en volkenkunde* [online]. 131(2/3), 214-235 [cit. 2020-1-6]. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/27862979?seq=1>

ROBSON, Stuart O., 1983. Kakawin reconsidered: Toward a theory of Old Javanese poetics. *Bijdragen tot de taal-, land -en volkenkunde* [online]. 139(2), 291-319 [cit. 2020-04-10]. DOI: <https://doi.org/10.1163/22134379-90003446>. ISSN 2213-4379. Dostupné z: https://brill.com/view/journals/bki/139/2/article-p291_6.xml

SIMON, Artur, 2010. Southeast Asia: Musical Syncretism and Cultural Identity. *Fontes Artis Musicae* [online]. **57**(1), 23–34 [cit. 2017-6-26]. Dostupné z: https://www-jstor-org.ezproxy.is.cuni.cz/stable/23512081?seq=1#metadata_info_tab_contents

SMITH-HEFNER, Nancy J., 1989. A Social History of Language Change in Highland East Java. *The Journal of Asian Studies* [online]. Cambridge University Press, **48**(2), 257–271 [cit. 2019-5-3]. DOI: <https://doi.org/10.2307/2057377>. Dostupné z: <https://www.cambridge.org/core/journals/journal-of-asian-studies/article/social-history-of-language-change-in-highland-east-java/DC07C6A9BD88DFD331AFDDEAA4C27DC3>

SOEBARDI, 1969. Raden Ngabehi Jasadipura I, Court Poet of Surakarta: His Life and Works. *Indonesia* [online]. New York: Cornell University Southeast Asia Program, **8**, 81-102 [cit. 2020-1-7]. Dostupné z: www.jstor.org/stable/3350670

SOEDARSONO, 1969. Classical Javanese Dance: History and Characterization. *Ethnomusicology* [online]. **13**(3), 498-506 [cit. 2017-3-14]. DOI: 10.2307/850002. ISSN 00141836. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/850002?origin=crossref>

STEPHENSON, Nina, 1993. The Past, Present, And Future Of Javanese Batik: A Bibliographic Essay. *Art Documentation: Journal Of The Art Libraries Society Of North America* [online]. University of New Mexico, **12**(3), 107-113 [cit. 2017-6-10]. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/27948560?seq=1>

SUASTIKA, I Made, I Ketut JIRNAYA, I Wayan SUKERSA a Luh Putu PUSPAWATI, 2017. The Process Of Transforming The Mahabharata Literary Work Written In The Old Javanese Into Geguritan Sarpayajnya And Geguritan Kicaka Written In The Balinese Language. *Vidyottama Sanatana: International Journal of Hindu Science and Religious Studies* [online]. **1**(2), 103-114 [cit. 2020-4-10]. DOI: <http://dx.doi.org/10.25078/ijhsrs.v1i2.314>. Dostupné z: DOI: <http://dx.doi.org/10.25078/ijhsrs.v1i2.314>

SUPRIYADI, Hamam, 2011. The Meanings of Sanskrit Loanwords in Thai and Javanese Languages. *Humaniora* [online]. **23**(3), 280 – 289 [cit. 2017-6-25]. DOI: <https://doi.org/10.22146/jh.1029>. ISSN 2302-9629. Dostupné z: <https://journal.ugm.ac.id/jurnal-humaniora/article/view/1029/858>

SUSANTI, Niny, 2019. Script and Identity of Indonesia. *MALINDO, Journal of Malaysian and Indonesian Studies* [online]. **1**(1), 1-7 [cit. 2020-5-4]. DOI:

<https://doi.org/10.22452/malindojournal.vol1no1.1>. Dostupné z: <https://malindojournal.um.edu.my/article/view/21195>

SUYITNO, Suyitno, 2017. New Asmaradana in Indonesian Contemporary Poetry and Malayan Pop Song: Product of Rooted Culture or New Interpretations? *3L: Language, Linguistics, Literature* [online]. **23**(1), 86-88 [cit. 2020-1-15]. Dostupné z: <https://search.proquest.com/openview/5bd8b637dee0e404a312cd8fac157116/1?pq-origsite=gscholar&cbl=4413477>

WESSING, Robert, 1986. Wearing the Cosmos: Symbolism in Batik Design. *Crossroads: An Interdisciplinary Journal of Southeast Asian Studies* [online]. **2**(3), 40-82 [cit. 2020-04-19]. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/40860214?seq=1>

WIDODO, Sahid Teguh, 2013. Javanese Names during the Height of the Hindu-Buddhist Kingdoms in Java: An Ethnolinguistic Study. *KEMANUSIAAN: The Asian Journal of Humanities* [online]. **20**(2), 81-89 [cit. 2019-5-6]. Dostupné z: [http://web.usm.my/kajh/vol20_2_2013/Art%205%20\(81-89\).pdf](http://web.usm.my/kajh/vol20_2_2013/Art%205%20(81-89).pdf)

WILKINSON, Richard James, 1935. Early Indian Influence in Malaysia. *Journal of the Malayan Branch of the Royal Asiatic Society* [online]. **13**(2), 1-16 [cit. 2020-3-10]. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/41559837>

WRIGHT, Astri, 1991. Javanese Mysticism and Art: A Case of Iconography and Healing. *Indonesia* [online]. **55**, 85-104 [cit. 2016-11-14]. DOI: 10.2307/3351156. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/3351156>

ZAKHARYIN, Boris, 2013. Sanskrit and Pāli Influence on Languages and Literatures of Ancient Java and Burma. *Lingua Posnaniensis* [online]. **55**(2), 151-158 [cit. 2017-6-25]. DOI: <https://doi.org/10.2478/linpo-2013-0020>. ISSN 2083-6090. Dostupné z: DOI: <https://doi.org/10.2478/linpo-2013-0020>

ZAMAN, Mohd Tahseen, 2015. Socio-Cultural Relations Between India and Indonesia. In: *Proceeding Of The International Seminar and Conference on Global Issues* [online]. 1. Semarang: Wahid Hasyim University [cit. 2019-5-10]. ISBN 978-602-8273-53-4. ISSN není uvedeno. Dostupné z: <https://www.publikasiilmiah.unwahas.ac.id/index.php/ISC/article/view/1274>

Internetové stránky

ČERMÁKOVÁ, Soňa, [2005]. Jiná Jáva: Tenggerové. *Tenggara.net* [online]. Praha: Tenggara, o.s. [cit. 2016-11-14]. Dostupné z: http://www.tenggara.net/index.php?option=com_content&view=article&id=262:jina-java-tenggerove&catid=9:kultura-a-zvyky&Itemid=11

Central Java, Sewu Temple, ©2014. *Perpustakaan Nasional: Kepustakaan candi* [online]. Jakarta: National Library of Indonesia [cit. 2020-4-10]. Dostupné z: https://candi.perpusnas.go.id/temples_en/deskripsi-central_java-sukuh_temple_26

EBERHARD, David M., Gary F. SIMONS a Charles D. FENNIG, ©2019. *Javanese. Ethnologue: Languages of the World: Twenty-second edition* [online]. Dallas, Texas: SIL International [cit. 2019-5-8]. Dostupné z: <https://www.ethnologue.com/language/jav>

Javanese, 2014. *MultiTree: A Digital Library of Language Relationships* [online]. Bloomington: Department of Linguistics, Indiana University [cit. 2020-05-11]. Dostupné z: <http://www.multitree.org/codes/jav.html>

MOJDL, Lubor, [2005]. Indonéština a malajština: dva rozdílné jazyky? *Tenggara.net* [online]. Praha: Tenggara, o.s. [cit. 2017-6-25]. Dostupné z: http://www.tenggara.net/index.php?option=com_content&view=article&id=241:indonetina-a-malajtina-dva-rozdilne-jazyky&catid=11:indonetina&Itemid=13

Pusat Data Kementerian Agama RI, ©2018. *Kementerian Agama RI* [online]. Jakarta: Kementerian Agama RI [cit. 2020-4-9]. Dostupné z: <http://data.kemenag.go.id/agamadaashboard/statistik/umat>

Legislativní dokumenty

INDONÉSIE, 2016. *Lampiran Peraturan Menteri Pendidikan Dan Kebudayaan: Tentang Standar Isi Pendidikan Dasar dan Menengah*. In: Jakarta: Badan Standar Nasional Pendidikan (BSNP), číslo 21. Dostupné také z: <https://bsnp-indonesia.org/standar-isi/>